

**MALMÖ
UNIVERSITET**

JAKTEN PÅ DET VETENSKAPLIGA UNDERLAGET

EN IMPLEMENTERINGSSTUDIE OM
ÖCKERÖMETODEN I FYRA SKÅNSKA
KOMMUNER.

BEATRICE CRONQVIST
MATHILDA SÖDERSTRÖM

JAKTEN PÅ DET VETENSKAPLIGA UNDERLAGET

EN IMPLEMENTERINGSSTUDIE OM
ÖCKERÖMETODEN I FYRA SKÅNSKA
KOMMUNER.

BEATRICE CRONQVIST
MATHILDA SÖDERSTRÖM

Cronqvist, B & Söderström, M. Jakten på det vetenskapliga underlaget. En implementeringsstudie om Öckerömetoden i fyra skånska kommuner. *Examensarbete i socialt arbete 15 högskolepoäng*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för Socialt arbete, 2018.

Abstrakt:

Malmö högskola genomför under åren 2016-2019 en oberoende kvasiexperimentell utvärdering av den drogförebyggande metoden Öckerömetoden. En del av den utvärderingen syftar till att se till hur metoden har implementerats i de fyra interventionskommuner som använt metoden under projekttiden. Det är det här vårt examensarbete ämnar beskriva. Vi kommer försöka redogöra för det första året av interventionskommunernas arbete med Öckerömetoden genom att genomföra en kvalitativ undersökning. Vi använder oss främst av semi-strukturerade intervjuer för att samla data och det vi undersöker är projektsamordnarnas uppfattning om metoden och dess syfte samt hur de genomfört arbetet med de olika kärnkomponenterna. För att kunna genomföra en jämförande analys om syftet intervjuas även grundaren av metoden, Håkan Fransson. Datan bearbetas utifrån implementeringsteori förklarad av både Lennart Lundquist (1987) och Everett Rogers (2002). I resultaten jämförs bland annat genomförandet av metodens olika komponenter såsom beskrivet av projektsamordnarna i de olika interventionskommunerna och tolkat av oss. Resultatet visar att syftet ofta beskrivs enhetligt men att utförandet av kärnkomponenterna skiljer sig mellan interventionskommunerna. Samtidigt beskrivs metoden av grundaren Håkan Fransson som flexibel och anpassningsbar efter var kommuns bästa förmåga och behov, vilket kan förklara den stora graden av skillnader mellan interventionskommunerna. Att genomförandet av de olika komponenterna har skiljt sig åt mellan kommunerna föranleder en analys om hur vaga instruktioner kan skapa handlingsutrymme men också en svårighet i genomförandet. Det innebär vidare att en diskussion gällande behandlingstrohet blir relevant då begreppet syftar till att beskriva om metodens komponenter använts helt eller delvis. På grund av att syftet upplevts lika men genomförandet av komponenterna skiljt sig åt blir det svårt att avgöra om behandlingstrohet kan anses vara uppnått.

Nyckelord: Alkohol, behandlingstrohet, drogförebyggande, implementering, ungdomar, Öckerömetoden.

THE PURSUIT OF THE SCIENTIFIC BASIS

AN IMPLEMENTATION STUDY ON THE ÖCKERÖ METHOD IN FOUR SOUTHERN SWEDISH MUNICIPALITIES.

BEATRICE CRONQVIST
MATHILDA SÖDERSTRÖM

Cronqvist, B & Söderström, M. The pursuit of the scientific basis. An implementation study on the Öckerö method in four southern Swedish municipalities. *Degree project in social work 15 högskolepoäng*. Malmö University: Faculty of health and society, Department of Social work. 2018.

Abstract: During the years 2016-2019, Malmö University conducts an independent quasi-experimental evaluation of the drug prevention method called Öckerö method. Part of the evaluation aims to ensure how the method has been implemented in the four intervention municipalities during the project period. This is what our bachelor thesis aims at describing. We will try to explain the first year of work on the Öckerö method by conducting a qualitative survey using semi-structured interviews to collect data. What we are examining is the project coordinators' perception of the method and its purpose and how they performed the work on the various core components. To enable a comparative analysis of the purpose, the founder of the method, Håkan Fransson, is also interviewed. The data is processed based on implementation theory explained by both Lennart Lundquist (1987) and Everett Rogers (2002). The results compare, among other things, the implementation of the different components of the method as described by the project coordinators in the intervention municipalities, interpreted by us. The result shows that the purpose is often described uniformly but that the performance of the core components differs between the intervention municipalities. At the same time, the method is described by the founder as flexible and adaptable to the municipality's best abilities and needs, which can explain the large degree of differences in performance. The fact that the performance of the various components has differed between the municipalities causes an analysis of how vague instructions can create scope for action, but also a difficulty in implementation. It further means that a discussion about program integrity becomes relevant as the term aims to describe whether the components of the method were used in whole or in part. Because the purpose is perceived equally, but the performance of the components differs, it becomes difficult to determine whether program integrity can be considered to be achieved.

Keywords: Adolescents, alcohol, drug prevention, implementation, program integrity, Öckerö method.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	2
1.2 SYFTE	3
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.4 AVGRÄNSNINGAR	3
1.5 BEGREPPSDISKUSSION	3
1.5.1 Implementering	3
1.5.2 Behandlingstrohet	4
1.5.3 Kärnkomponent	4
1.5.4 ANDT	4
1.5.5 ANDT-strategin	4
1.5.6 Tillämpare	4
1.5.7 Kvasiexperimentell utvärdering	4
2. BAKGRUND	4
2.1 DET PREVENTIVA ARBETET	4
2.2 ÖCKERÖMETODEN	5
2.3 ÖCKERÖMETODEN - EN KVASIEXPERIMENTELL UTVÄRDERING	6
2.4 NORMER OCH ALKOHOLDRICKANDE	6
2.5 ALKOHOL- OCH NARKOTIKAPOLITIK I EN SVENSK KONTEXT	7
2.6 ANDT-STRATEGIN	8
3. TIDIGARE FORSKNING	9
3.1 IMPLEMENTERING OCH PREVENTION	9
3.2 IMPLEMENTERING OCH BEHANDLINGSTROHET	10
3.3 EVIDENSBASERING	11
3.4 IMPLEMENTERINGSSTRATEGIER	12
4. TEORI	12
4.1 FÖRSTÅ, KAN & VILL	12
4.1.1 Förstå	13
4.1.2 Kan	13
4.1.3 Vill	13
4.2 IMPLEMENTERINGSPROCESSENS FAKTORER	14
4.3 INNOVATIONSATTRIBUT	15
5. METOD	16
5.1 VAL AV METOD	16
5.2 URVAL	16
5.3 DATAINSAMLINGSMETODER	17
5.3.1 Kvalitativa intervjuer	17
5.3.2 Semistrukturerad gruppintervju	18
5.3.3 Semistrukturerad telefonintervju	18
5.3.4 Webbenkäter och övrigt insamlat material	18
5.4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	19
5.5 BEARBETNING OCH ANALYS AV MATERIALET	19
5.5.1 Inspelning och transkribering	19
5.5.2 Tematisk analys	20
5.6 VALIDITET OCH RELIABILITET	20
5.7 ETIK	20

6. RESULTAT	21
6.1 DROGVANEUNDERSÖKNINGEN	22
6.1.1 <i>Interventionskommunerna om drogvaneundersökningen</i>	22
6.2 FÖRÄLDRAMÖTEN	22
6.2.1 <i>Interventionskommunerna om syftet</i>	23
6.2.2 <i>Genomförande</i>	24
6.2.3 <i>Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer</i>	25
6.3 NYHETSBRÄV	25
6.3.1 <i>Syfte</i>	25
6.3.2 <i>Interventionskommunerna om syftet</i>	26
6.3.3 <i>Genomförande</i>	27
6.3.4 <i>Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer</i>	27
6.4 MEDIA	28
6.4.1 <i>Syfte</i>	28
6.4.2 <i>Interventionskommunerna om syftet</i>	28
6.4.3 <i>Genomförande</i>	29
6.4.4 <i>Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer</i>	30
6.5 FÖRENINGSLIV.....	30
6.5.1 <i>Syfte</i>	30
6.5.2 <i>Interventionskommunerna om syftet</i>	31
6.5.3 <i>Genomförande</i>	31
6.5.4 <i>Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer</i>	32
7. ANALYS	33
7.1 FÖRSTÅ	33
7.1.1 <i>Genomförande</i>	34
7.2 KAN	35
7.2.1 <i>Samverkan</i>	35
7.2.2 <i>Resurser</i>	36
7.3 VILL	37
7.4 DEN RELATIVA FÖRDELEN	38
7.5 BEHANDLINGSTROHET	39
8. AVSLUTANDE DISKUSSION	41
9. REFERENSER	44
10. BILAGOR.....	47
10.1 INTERVJUGUIDE - PROJEKTSAMORDNARNA	47
10.2 INTERVJUGUIDE, HÅKAN FRANSSON	48

1. INLEDNING

“Ungefär sex procent av alla dödsfall i världen orsakas av alkohol. Trots att hälften av jordens befolkning inte dricker alkohol skattas den som den tredje största riskfaktorn bakom ohälsa och för tidig död.”
(Folkhälsomyndigheten 2016).

Att sex procent av alla dödsfall i världen orsakas av alkohol är en skrämmande siffra. Det är goda skäl till att förebygga de skadliga verkningar som alkohol kan ha. Det preventiva arbetet som utförs bygger vanligtvis på metodanvändning eller program. Dessa metoder måste utvärderas och studeras för att kunna säkra att de har en positiv effekt men också för att förankra metoderna i vetenskapen - något som i vår tidsanda blir alltmer viktigt med det ökade dokumentation- och evidenskravet. Just nu genomför Malmö högskola en kvasiexperimentell utvärdering av en drogförebyggande metod - Öckerömetoden. I den här studien presenteras en del av den utvärderingen genom att studera hur implementeringen av metoden gått till.

Alkohol är ett legalt rusmedel i de flesta länder. Detta till trots att alkohol skattas som den tredje största riskfaktorn bakom ohälsa och för tidig död (Folkhälsomyndigheten 2016). Enligt en skattning genomförd av David Nutt, professor i neuropsykofarmakologi, så rankades alkohol i toppen som den drog som ger mest skador totalt sett (Nutt et al. 2010). Med drog åsyftas i detta fall allt som kan komma att klassas som ett rusmedel, både legala samt illegala. Anledningarna till att det rankas så högt är bland annat på grund av de sociala skadeverkningar alkohol har (Johnson, Richert & Svensson 2017). Att alkoholen är en legaliserad drog skapar också en tillgänglighet som öppnar upp för en utbredning av konsumtionen såväl som för riskerna (ibid.). Folkhälsomyndigheten nämner just tillgänglighet och normer kring drickande som de två största orsaksfaktorerna till skadliga alkoholvanor (Folkhälsomyndigheten 2015). Legaliseringen påverkar tillgängligheten, det konstaterar vi ovan. Men vad innebär normer kring drickande?

“Om vi vill minska drogernas skadeverkningar och förebygga risker för beroendutveckling måste vi förstå varför personer använder droger.”
(Johnson, Richert & Svensson 2017, s. 33).

Alkohol är ofta en naturlig del vid sociala sammanhang och har kommit att bli så pass normaliserat att frågan varför någon inte dricker många gånger är mer vanligt förekommande än den motsatta. Orsakerna till varför individer väljer att bruka alkohol är givetvis varierande. Då intag av alkohol frigör dopaminer och endorfiner kan det användas för att uppnå ett behagligt rus och ett förändrat sinnestillstånd (Johnson, Richert & Svensson 2017). Det kan även beskrivas som en symbolisk handling och statusmarkör där alkoholen får en betydande roll både kopplat till olika sammanhang såväl som hur en individ med hjälp av alkohol väljer att presentera sig själv, skapa en identitet (ibid.). Alkohol som symbol eller identitetsskapande i relation till ungdomar kan fungera både som en länk mellan ungdomen och vuxenvärlden men även som ett motstånd mot de ideal och den kontroll som vuxenvärlden kan tänkas symbolisera (Lalander & Svensson 2002; Johnson, Richert & Svensson 2017).

Att man kan uppleva berusning av alkohol på olika sätt är dock endast en liten del i en mer angelägen och omfattande diskussion kring hur alkohol kan påverka en individs livskvalitet ur ett livsloppsperspektiv. Berusning kan leda till mer än bara behagliga och obehagliga känslor kopplade till fysiska och psykiska reaktioner av alkoholintag. Olyckor, våldsbrott och inre skador på organ är några exempel på hur alkoholkonsumtion kan komma att inverka på en individs livskvalitet samtidigt som ett beroende kan komma att ge negativa konsekvenser ur ett helt livsloppsperspektiv (Folkhälsomyndigheten 2016). För en ung person så är riskerna med alkoholkonsumtion desto större. Den främsta anledningen till det är att hjärnan utvecklas fram tills 25-årsåldern. Det innebär att hjärnan, som är den kroppsdel som främst tar skada av alkohol, är extra känslig hos unga där den inte är färdigutvecklad än (Tonårsparlören 2017). Även kroppsvolymen spelar en viktig roll då en mindre kropp innehåller mindre vätska att späda ut alkoholen med vilket leder till en snabbare berusning på en mindre andel alkohol än en fullvuxen kropp (ibid.). Philip Lalander & Bengt Svensson talar om identitetsskapande i ungdomen som något som sker i samverkan med andra (2002). Alkoholen får en närmast symbolisk laddning som bland annat symboliserar gemenskap (ibid.). Just samverkan med andra individer och gemenskap innebär sociala sammanhang och om alkoholen har en stark normativ ställning i det sociala sammanhanget så öppnar det upp för vidare risker då det kan innebära miljöer där våld och annat normbrytande beteende kan uppstå.

Både i en global och lokal kontext är alkoholen och andra rusmedel en politisk fråga. Hur ska konsumtionen begränsas? Vad för åldersgränser ska finnas och hur minskar man skadeverknigen? Då unga klassas som en grupp av särskild betydelse gällande alkoholkonsumtion blir preventionsarbetet riktat mot unga av särskild vikt och det utformas ständigt nya metoder och program som syftar till att skjuta på debuten för alkohol och minska användningen av tobak och narkotika. Dessa metoder och program är ofta av universell utformning som riktas mot hela den unga befolkningen till exempel genom skolan. Det vetenskapliga underlaget för dessa metoder är ofta bristfälligt och i vissa fall obefintligt (Johnson, Richert & Svensson 2017). Det gör att det finns ett stort behov av att ta fram nya metoder som fungerar samt att utvärdera de som redan finns.

I en utvärdering av en metod är implementeringen av vikt att studera då det kan ge svar på i vilken utsträckning metoden har tillämpats - delvis eller i sin helhet. Därmed inte sagt att en god implementering avgör en methods effekt – det är inte vår studies syfte att avgöra. Däremot kan en studie av implementeringen som i detta fall ge svar på *hur* något implementerats och då även ge svar på om metoden har använts enligt plan och genom det styrka en eventuell effekt.

1.1 Problemformulering

En tidig alkoholdebut är inte bara påfrestande för utvecklingen av hjärnan samt ett riskfyllt beteende utan ökar även riskerna för att individen ifråga kommer att utveckla ett missbruk- eller beroendeproblem senare i livet. Av de anledningarna blir det av största vikt att söka metoder för ett förebyggande arbete riktat mot just barn och unga där målet är att skjuta på alkoholdebuten samt förebygga riskbruk och beroende. Preventionsprogram och metoder kopplade till drogförebyggande arbete har dock visat sig vara bristfälliga då kunskapsluckor finns gällande vad som faktiskt fungerar förebyggande (Johnson, Richert & Svensson 2017). Det hindrar dock inte spridningen av metoder. En metod kan spridas oberoende dess effekt och det är därför utvärderingar är av största vikt (Sundell & Soydan 2008).

Just nu genomför Malmö högskola en kvasiexperimentell utvärdering av en metod kallad Öckerömetoden. Utvärderingen syftar till att undersöka vilka eventuella effekter metoden har gällande framförallt alkoholkonsumtion hos högstadiel elever, men även tobaksrökning och föräldrars attityder gentemot alkohol. Socialt arbete ställer idag höga krav på att de metoder som används har en vetenskaplig kunskapsbas och utan en utvärdering av en metod kan vi inte säkerställa dess evidens. En del av den kvasiexperimentella utvärderingen som genomförs av Malmö Högskola, baseras på behandlingstroheten (Sundell & Soydan 2008), det vill säga att metoden har genomförts i sin helhet och som avsetts. Vår studie får därför relevans för att den undersöker i vilken utsträckning Öckerömetoden har implementerats i interventionskommunerna och därmed säkerställer att den kvasiexperimentella utvärderingens utfall är baserat på korrekta antaganden om genomförandet av metoden.

1.2 Syfte

Syftet med den här studien är att undersöka om Öckerömetoden har implementerats enligt plan i interventionskommunerna samt studera hur implementeringen gått till för att kunna analysera huruvida metoden har uppnått behandlingstrohet.

1.3 Frågeställningar

1. Hur är det tänkt att Öckerömetoden ska genomföras i interventionskommunerna?
2. Hur har Öckerömetoden genomförts i interventionskommunerna?
3. Vilka underlättande och försvårande faktorer har påverkat implementeringen av Öckerömetoden i interventionskommunerna?
4. Har interventionskommunerna uppnått behandlingstrohet i sitt arbete med Öckerömetoden?

1.4 Avgränsningar

Den kvasiexperimentella utvärderingen genomförd av Malmö högskola inleddes 2016 och förväntas pågå till år 2019. De resultat som presenteras utifrån ovan nämnda frågeställningar är således baserade på det arbete interventionskommunerna hittills hunnit genomföra och studien ämnar därför inte uttala sig om några slutgiltiga resultat av implementeringsarbetet i sin helhet. Studien ämnar heller inte att diskutera några resultat av den kvasiexperimentella studien genomförd av Malmö högskola. Vidare kan tilläggas att Öckerömetodens primära syfte är att minska alkoholkonsumtion bland unga men på detta sätt även påverka ungas konsumtion av tobak och andra droger. Denna studie kan komma att beröra frågor relaterade till tobak och andra droger men behåller en huvudsaklig fokus på Öckerömetodens primära syfte, alkoholkonsumtion.

1.5 Begreppsdiskussion

1.5.1 Implementering

”Implementering avser de procedurer som används för att införa nya metoder i en ordinarie verksamhet och som säkerställer att metoderna används som avsett och med varaktighet” (Sundell & Soydan 2008, s.14). Eller – ”en rad aktiviteter som genomförs för att förverkliga en idé” (Sundell & Soydan 2008, s.14).

1.5.2 Behandlingstrohet

Kallas bland annat programintegritet eller programtrohet. Innebär att en metod används som avsett och i sin helhet (Sundell & Soydan 2008).

1.5.3 Kärnkomponent

De delar av en metod som kan beskrivas som essensen i metoden, det vill säga de viktigaste beståndsdelarna för att metoden ska fungera (Olsson & Sundell 2008).

1.5.4 ANDT

En förkortning och samlingsbegrepp för alkohol, narkotika, dopning och tobak.

1.5.5 ANDT-strategin

En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken i Sverige.

1.5.6 Tillämpare

Tillämpare syftar till de personer och/eller verksamheter som använder en metod.

1.5.7 Kvasiexperimentell utvärdering

Att genomföra en utvärdering med en kvasiexperimentell design innebär att man använder sig av en experimentgrupp som utsätts för en påverkan. I detta fall använder experimentgruppen (också kallad för interventionsgrupp eller interventionskommun) i denna uppsats, sig av Öckerömetoden. Experimentgruppens påverkan mäts sedan mot en kontrollgrupp som inte utsätts för samma påverkan, i detta fall de kontrollkommuner som *inte* använt sig av Öckerömetoden. Urvalet för en sådan här utvärdering sker inte slumpmässigt utan matchas för att resultatet ska vara jämförbart.

2. BAKGRUND

I detta bakgrundskapitel kommer Öckerömetoden beskrivas utifrån dess kärnkomponenter för att ge en inblick för läsaren i metodens beståndsdelar. För att beskriva kontexten som vår uppsats verkar i så är det även av vikt att beskriva den kvasiexperimentella utvärderingen som genomförs av Malmö högskola. Enligt Folkhälsomyndigheten är normer kring drickande såväl som tillgång till alkohol de två främsta orsaksfaktorer till skadliga alkoholvanor (Folkhälsomyndigheten 2015). Det är därför av vikt att resonera kring de normer som berör alkohol samt tillgången för att förstå de bakomliggande orsakerna till varför alkoholkonsumtionen ser ut som den gör. Eftersom att Öckerömetoden inriktar sig främst mot alkohol kommer fokus att riktas mot just alkohol men politiken och det preventiva arbetet använder begreppet ANDT där även narkotika, tobak och doping inkluderas vilket innebär att även dessa kategorier finns med om än i mindre utsträckning.

2.1 Det preventiva arbetet

Det preventiva arbetet verkar på tre nivåer. Universell prevention riktar sig till hela befolkningen eller oselektade grupper (Johnson, Richert & Svensson 2017; prop. 2002/03:35). Exempelvis kan universell prevention röra sig om tillgänglighetsbegränsande insatser.

Folkhälsomyndigheten lyfter just tillgången på alkohol som en av de största faktorerna till skadlig påverkan av alkohol vilket gör att just tillgänglighetsbegränsande insatser är ett av de mest effektiva sätten att arbeta med alkoholprevention (Folkhälsomyndigheten 2015). Ett exempel är det statliga monopolet på alkohol. Vidare kan även universell prevention handla om insatser riktade mot skolungdomar, unga vuxna eller andra oselektade grupper (Johnson, Richert & Svensson 2017) som exempelvis metoderna Effekt eller Öckerömetoden. Dessa metoder eller insatser mot oselektade grupper är ofta starkt präglade av den samhälleliga synen på ANDT-bruk.

Vidare kan de förebyggande insatserna inriktas på mer selektiv nivå (Johnson, Richert & Svensson 2017; prop. 2002/03:35) till grupper med gemensamma riskfaktorer. Folkhälsoarbetet innebär "att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen" (prop. 2002/03:35). Just jämställdhetsaspekten av den här målformuleringen innebär att insatser måste riktas för att nå grupper i samhället som lever under förhållanden som försvårar en god hälsa. Ett sätt att formulera dessa förutsättningar i relation till de selektiva insatserna är att se på risk- och skyddsfaktorer. Brist i föräldrastöd, biologiska processer, psykiska problem, uppväxt i socioekonomiskt utsatta stadsdelar och dålig anpassning i skola och lokalsamhälle är alla exempel på några nämnda riskfaktorer som UNODC (FN:s expertorgan gällande frågor som rör bland annat narkotika) listat i en forskningsöversikt på just risk- och skyddsfaktorer (Johnson, Richert & Svensson 2017). Med stöd i forskning som nyss nämnts kan insatser riktas på selektiv nivå för att nå de grupper i samhället där risken för att börja med alkohol i tidig ålder, eller droger överhuvudtaget (tobak inräknat), verkar vara störst (ibid). Det förebyggande arbetet på selektiv nivå går därför hand i hand med folkhälsoarbetets mål med att jämna ut de skillnader i folkhälsa hos totalbefolkningen som finns på grund av de strukturella förutsättningarna i samhället (folkhälsomyndigheten 2013; prop. 2002/03:35).

Den indikerade preventionen riktas till individer som redan har det uppfattade problemet (Johnson, Richert & Svensson 2017; prop. 2002/03:35). I detta fall är det relaterat till ANDT-bruk. Alltså, alla insatser som riktas på individnivå i form av exempelvis behandling räknas som indikerad prevention. Tillgången till indikerad prevention ligger i linje med politiken och dess syn på skadebegränsning då det innebär en tillgång för individer med den upplevda problematiken att få hjälp med och förebygga vidare konsekvenser av sitt ANDT-bruk.

2.2 Öckerömetoden

Öckerömetoden är en alkoholförebyggande metod vars huvudsakliga syfte är att skapa nolltolerans hos vuxenvärlden gällande alkoholkonsumtion bland ungdomar under 18 år (ockero.se). Öckerömetoden utgår från att nolltoleransen mot alkohol även påverkar attityden kring narkotika och tobak men dessa är sekundära i relation till alkoholen som är primärt i fokus. Håkan Fransson, drogförebyggande samordnare i Öckerö kommun utvecklade metoden efter att själv ha arbetat utefter de komponenter som metoden nu innehåller och uppnått goda resultat. Metoden har nu nått spridning till kommuner utanför Öckerö kommun men det har tidigare inte genomförts någon oberoende forskning på Öckerömetoden.

Metoden utgår från lokala drogförebyggare i mindre kommuner som arbetar med orsaksfaktorer som bland annat normer och tillgänglighet av alkohol genom att rikta sig mot föräldrar och andra vuxna i lokalsamhället.

Metoden ska verka som en helhetslösning där drogförebyggarna förväntas medverka på föräldramöten, formulera nyhetsbrev samt samarbeta med föreningslivet och lokala medier för en förändrad attitydpåverkan.

Genom årliga drogvaneundersökningar på högstadieskolorna i kommunen är tanken att drogförebyggarna ska kunna presentera statistik på föräldramöten med en direkt koppling till deras egna barn för att skapa en lokal och aktuell förankring. Att medverka på föräldramöten, skicka nyhetsbrev till föräldrar, arbeta mot föreningslivet, sprida budskap via media och genomföra årliga drogvaneundersökningar kan förstås som metodens kärnkomponenter. Då det inte finns några manualer eller styrdokument gällande Öckerömetoden blir metodens kärnkomponenter, deras syfte och genomförande viktiga i relation till en utvärdering av metoden.

2.3 Öckerömetoden - en kvasiexperimentell utvärdering

Malmö högskola genomför under 2016-2019 en kvasiexperimentell utvärdering av Öckerömetoden. Detta med bakgrund i att Öckerömetoden uppfattats och spridits som en effektiv metod för universell prevention gällande drogförebyggande arbete. Forskning visar på att det finns brister i etablerade metoders effekt och det finns därför starka skäl att utvärdera både befintliga metoders effekt såväl som det finns behov av att utveckla nya metoder (Johnson, Richert & Svensson 2017; SBU 2015). Att genomföra oberoende forskning på en metod såsom Öckerömetoden är således ett steg i riktningen att skapa en vetenskaplig kunskapsbas för preventionsprogrammet.

Utvärderingen har en experimentell utvärderingsdesign med en interventions- och kontrollgrupp. Fyra skånska kommuner agerar kontrollkommuner och fyra andra skånska kommuner är så kallade interventionskommuner. Interventionskommunerna är Hörby kommun, Osby kommun, Tomelilla kommun och Skurup kommun. De ska under den här perioden implementera Öckerömetoden och använda sig av dess kärnkomponenter. Kontrollkommunerna ska under denna tid inte använda sig av liknande metoder som Öckerömetoden. Kommunerna har valts ut efter samråd med Länsstyrelsen gällande vilka kommuner som skulle kunna behöva utveckla sitt drogförebyggande arbete. En matchning genomfördes för att interventions- och kontrollkommunerna skulle vara så likvärdiga som möjligt. De utfallsmått som studeras är bland annat alkoholkonsumtion, tobaksrökning, narkotikakonsumtion samt föräldrars attityd gentemot alkohol och tobak. För vidare information se Malmö högskolas hemsida om Öckerömetoden (Malmö högskola 2017).

2.4 Normer och alkoholdrickande

Som tidigare nämnts i inledningen till detta kapitel är normer kring drickande en av de två främsta orsakerna till skadliga alkoholvanor (Folkhälsomyndigheten, 2015). Därför är det viktigt att förstå vad dessa normer kan bestå av och hur de kan komma att påverka val av handlingar, skapande av identitet, vår syn på alkohol och så vidare. Nationalencyklopedin beskriver en norm som *“det ”normala” eller godtagna beteendet i t.ex. en social grupp; konvention, praxis/.../De formella lagarna uttrycker en del av samhällets normsystem, andra finns nedlagda i traditioner, seder och bruk.”* (Nationalencyklopedin, norm).

En norm skapas i sin kontext och är därför rörlig över tid. Det betyder att normer förändras ständigt och kommer skilja sig från generation till generation.

Just normer kring alkohol har sett olika ut i den svenska kontexten beroende på vilka ideal som varit dominerande (Lalander & Svensson 2002; Johnson, Richert & Svensson 2017). Normer skapas i samvaro med andra och internaliseras genom en socialisationsprocess. Det innebär en växelvis process där individen tillförskaffar sig de kunskaper om samhällslivet som behövs för att delta från exempelvis föräldrar, andra kamrater, skola och media (Lalander & Svensson 2002).

Alkoholbruk hos unga har länge varit en markör för inträdet i vuxenlivet - en stark norm som idag präglar många av våra politiska mål gällande preventionsinsatser. Lalander och Svensson skriver att normerna är en reflektion av "den rådande tidsandan" (2002, s.189). Det innebär att den normen som finns gällande alkoholbruk hos unga återfinns i den socialisationsprocess som sker hos individen och finns alltså inpräglad i samhällslivet.

I förhållande till Öckerömetoden skapas relevans då metoden i stora drag bygger på att förändra vuxenvärldens attityder gentemot alkoholkonsumtion bland unga med hjälp av tydligare gränsdragningar och ett allt mer restriktivt förhållningssätt till en tidig alkoholdebut. Lalander och Svensson (2002) för ett resonemang om vuxenvärldens ofta ambivalenta budskap gällande alkohol där långa utlägg om risker och konsekvenser förmedlas muntligt till ungdomar samtidigt som deras egen livsstil ofta innefattar alkohol som en naturlig del av sociala sammanhang och festligheter. Detta dubbla budskap återfinns vi i det svenska synsättet på alkohol. Vi anser det dels vara något farligt men inte tillräckligt farligt för att vi ska avstå från den positiva effekten av berusning. Om skolan innebär en del i socialisationsprocessen likväl som föräldrar gör kan ett sådant dubbelt budskap från föräldrarna, i kombination med en negativ attityd gentemot alkohol förmedlad från skolan - skapa en situation där skolan inte når fram med sitt budskap.

Om normer förändras över tid kommer även alkoholkonsumtionen förändras över tid (Lalander & Svensson 2002; Johnson, Richert & Svensson 2017). Enligt CAN:s (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) undersökning om alkoholkonsumtion har den totala konsumtionen gått ner i befolkning i stort (2016). Olika förklaringar går att söka och finna till den minskade alkoholkonsumtionen varpå forskning på ämnet i Norge bland annat har lett fram till en förklaring som grundar sig i att konsumtionen har minskat bland ungdomar i takt med att unga med utländsk bakgrund har ökat (Johnson, Richert & Svensson 2017). Andra förklaringar som har lagts fram kopplade till ämnet är det ökade umgänget via internet samt hur datoranvändning kan bidra till att minskad tid spenderas i de offentliga rummen (ibid.).

2.5 Alkohol- och narkotikapolitik i en svensk kontext

Alkohol- och narkotikapolitiken i Sverige utgår till största del från tre olika komponenter som kan sägas verka på olika nivåer och områden i samhället – kontrollpolitik, förebyggande insatser samt vård och behandling (Johnson, Richert & Svensson 2017). Kontrollpolitiken är uppdelad och riktar sig på olika sätt mot alkohol och narkotika då alkohol som tidigare nämnt är en legal drog att bruka över 18 år medan narkotika är illegalt både att sälja, inneha och bruka. Sverige skiljer sig från många andra länder inom EU när det kommer till just kriminaliseringen av eget bruk av narkotika. Lagändringen genomfördes 1988 och kan sägas verka i en paternalistisk anda då syftet med kriminaliseringen är att förbudet ska skydda "gärningsmannen" från sig själv.

Detta kan anses svårt att förena med rättsstatliga principer men motiveras genom den möjlighet det skapar att tidigt fånga upp individer i deras potentiella drogkarriär (ibid.). De olika ingångarna i politiken gällande alkohol och narkotika leder till olika tillvägagångssätt för att kontrollera de båda drogerna.

Den narkotikakontroll vi har i Sverige bygger i stora drag på en stark straffrättslig repression med ett totalförbud mot allt utom medicinsk narkotikahantering medan alkoholkontrollen till större del bygger på ett reglerande av alkoholkonsumtion genom tillgänglighetsbegränsande åtgärder (regeringens skrivelse 2015/16:86; Johnson, Richert & Svensson 2017). Reglerandet av alkoholkonsumtion kan sägas ha sitt tyngsta artilleri i det statliga alkoholmonopol som möjliggör för systembolaget att begränsa tillgängligheten genom bland annat åldersgränser och legitimationskrav, öppettider och priser men även genom lagstiftningar gällande serveringstillstånd samt trafiknykterhetsregler (ibid.). De tillgänglighetsbegränsande lagarna visar tydligt att även alkoholpolitiken likt narkotikapolitiken styrs av en paternalistisk anda då staten kliver in som en slags förmyndare genom att försöka kontrollera och begränsa alkoholkonsumtion bland befolkningen.

Som tidigare nämnts grundar sig alkohol- och narkotikapolitiken i stora drag på tre komponenter: kontrollpolitik, förebyggande insatser samt vård och behandling. Kontrollpolitikens huvuddrag och bakomliggande faktorer har nu kort presenterats varpå vidare fokus kommer riktas mot förebyggande insatser som även är den mest relevanta komponenten i relation till denna studie med tanke på att Öckerömetoden är en alkoholförebyggande metod. Att verka förebyggande inom socialt arbete är överlag en utmaning då resurser ofta blir tilldelade andra delar inom arbetet där snabba och synliga resultat går att se. Det går hand i hand med tanken om att det sociala arbetet agerar först efter att något har gått fel för individen men då kan det på många plan redan vara för sent (Johnson, Richert & Svensson 2017). Till skillnad mot kontrollpolitiken som i stora delar är formulerad i lagar och därför verkar på nationell nivå inom rättsväsendet, är målen inom det förebyggande arbetet med frågor som rör bland annat alkohol och narkotika formulerade i en strategi med mål och målstruktur, men alltså avsaknad av någon lagstadga. Forskning visar på samband mellan användning av olika droger och tobak vilket har resulterat i en övergripande strategi gällande alkohol-, narkotika-, dopning- och tobaksfrågor: ANDT - strategin.

2.6 ANDT-strategin

ANDT- strategin är en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitik med ett övergripande mål om ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk (regeringens skrivelse 2015/16:86). Målet innebär mer konkret en nolltolerans mot narkotika och dopning, att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobak. I målet ingår även att förhindra all skadlig alkoholkonsumtion bland annat genom att minska konsumtionen och skadliga dryckesvanor. Målen för alkohol- och narkotikapolitiken finns uttryckta och preciserade i denna ANDT-strategi som uppkom efter en första proposition som regeringen lade fram i december 2010 och antogs i mars 2011. Första perioden sträckte sig strategin med dess tillhörande mål och struktur mellan 2011-2015 och därefter har den antagits på nytt, varpå en ny period påbörjades 2016 och kommer att fortgå till 2020. ANDT-strategin ämnar fungera underlättande för staten i dess styrning av utvecklandet inom ANDT-området genom att koppla samman mål med målstruktur.

Det vill säga, formulera vilka för samhället mest väsentliga prioriteringar när det kommer till val av insatser i strävan mot målet. I strävan mot det övergripande nationella målet är tanken att den formulerade målstrukturen ska kunna samordna insatser på nationell, regional och lokal nivå inom såväl offentlig som privat sektor samt idéburna organisationer.

Fyra övergripande teman i ANDT-strategins målstruktur är tillgänglighetsbegränsande insatser, uppmärksamhet och insatser i ett tidigt skede, förebyggande insatser riktade till barn, ungdomar och unga vuxna samt behandling. Öckerömetoden skulle här hamna inom kategorin förebyggande insatser riktade till barn, ungdomar och unga vuxna.

3. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel eftersträvas att förmedla ett kunskapsläge över relevant forskning för denna studie. Huvudsaklig fokus kommer att ligga på implementering samt dess koppling till preventivt arbete. Detta kunskapsläge har legat till grund för valet av frågeställningar såväl som varför vi anser det vara nödvändigt med implementeringsstudier vid genomförande av metodutvärderingar.

3.1 Implementering och prevention

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering har i rapporten "*Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. En systematisk litteraturöversikt*" (2015) presenterat en översikt och analys av preventiva insatser inriktade på ANDT-området. Det fördelaktiga med en litteraturöversikt är att det skapas en möjlighet att gå igenom en stor mängd forskning där kärnkomponenter, styrkor och svagheter redan är analyserade. Då implementering ofta är en komponent i en utvärdering som inte syns så väl utan en specifikt utarbetad strategi eller implementeringsplan, måste man se till andra faktorer som kan vara potentiella förklaringsfaktorer bakom implementeringen. Ett exempel på detta är de studier som gjorts på ÖPP (Örebro prevention program) i bland annat Sverige och Nederländerna (Konig et al. 2009; Koutakis, Stattin & Kerr 2007). ÖPP är en metod som i likhet med Öckerömetoden använder skolan som arena för att nå ut till föräldrar och stärka dem i sitt gränssättande gentemot barnens alkoholdrickande (Koutakis, Stattin & Kerr 2007). De största skillnaderna mellan metoderna är att ÖPP inte använder lokalt förankrade drogvanundersökningar som underlag för innehållet i föräldramöten och att ÖPP har en större anknytning till aktivitets- och föreningsliv där de uppmanar barn genom föräldrarna att delta i mer vuxenledda aktiviteter. I studien genomförd i Nederländerna nämns implementering enbart i relation till att interventionen ska vara relativt lätt att införa i en skolmiljö där den når många barn. Varför den är lätt att implementera förklaras inte vidare men det kan antas vara på grund av att det är en kostnadseffektiv metod som kräver få resurser. I den svenska studien (ibid.) talas det om implementering som de olika kärnkomponenterna i metoden - exempelvis vad föräldramötena har innehållit och vem som har hållit i dem. Eller utskicken i form av aktivitetskataloger.

Vad som kan förstås av detta är att implementering är ett stort begrepp som används på olika sätt i olika studier.

Det kan till exempel användas som en beskrivning av genomförandet av metoden, som ett begrepp för att tala om att metoden har införts i en organisation eller verksamhet eller som en genomgående beskrivning av faktorer som påverkat arbetet med metoden. SBU (2015) hänvisar till Riksrevisionens undersökning (riksrevisionen 2010:21) av statliga bidrag till kommuners och ideella organisationers ANDT-arbete och konstaterar att det arbete som genomförs ofta är dåligt koncentrerat mot metoder och insatser som har bevisad effekt.

I rapporten menas det samtidigt på att det finns ett stort urval av metoder att välja från - men bara få har vetenskapligt stöd (SBU 2015). Detta är något som även noteras på fler håll - exempelvis i sammanställningen av SBU:s rapport genomförd av Björn Johnson, Torkel Richert och Bengt Svensson (2017). I sammanställningen punktats de mest framträdande metoderna fram inom ANDT-arbetet och i princip samtliga är för lite forskade på, har påvisad låg effekt eller ingen effekt alls (ibid.). Såväl SBU-rapporten (2015) som sammanställningen (2017) konstaterar därför att det finns skäl för att öka stödet för fortsatt bedriven forskning på området ANDT och dess preventiva insatser, befintliga som nya metoder.

Något som SBU även konstaterar är att stöd för implementering kan vara av vikt då en misslyckad implementering kan vara orsaken till varför en metod inte får positiv effekt (2015). Samtidigt kräver oftast interventionerna eller metoderna mycket av tillämparna och de är många gånger väldigt komplexa. Det innebär att implementeringsarbetet måste genomföras ordentligt för att interventionen eller metoden ska införas med hög behandlingstrohet och vara under en längre tid (ibid.). Implementering blir då till en resursfråga där bristande resurser till stöd för implementering kommer kunna påverka utfallet på metodens effekt. Speciellt i mindre kommuner syns detta fenomen då allt färre resurser läggs på det förebyggande ANDT-området och metodernas genomförande får lida för det finns helt enkelt inte tillräckligt med resurser för att utbilda och utföra arbetet under en längre tid (ibid.).

3.2 Implementering och behandlingstrohet

En annan orsak som SBU nämner som möjlig orsak till låg bevisad effekt eller ingen effekt alls handlar om behandlingstrohet (2015). I SBU-rapporten används dock begreppet programtrohet men vi kommer härnäst använda behandlingstrohet synonymt med det. Om en intervention eller metod inte genomförs i sin helhet eller som det varit avsett kommer det kunna påverka effekten av metoden (SBU 2015; Sundell & Soydan 2008). Att de interventioner som SBU har granskat har uppvisat dystra besked gällande effekt går ej helt att utesluta att det enbart beror på att metoden inte fungerar. Det kan även vara så att det handlar om studier där implementeringen av interventionen varit bristfällig. Interventionen kan ha använts delvis eller inte alls i den utsträckning som det är avsett.

Det är relativt vanligt att enbart delar av en metod används, när man så kallat "plockar russinet ur kakan" - en tar helt enkelt de delarna av en metod som anses vara bra och sätter ihop till något nytt (Sundell & Soydan 2008). Problemet med detta är att det vetenskapliga stödet för metoden inte gäller för den här "nya" metoden som uppkommit av att plocka delar av den. Det innebär då att man bryter behandlingstroheten och såväl effekt som utförande kan påverkas (ibid.).

Huruvida en metod eller intervention uppnår behandlingstrohet kommer kunna vara avgörande för hur god effekt en metod kan komma att uppvisa.

I en studie där en beteendepåverkande insats skulle genomföras i skolmiljö på individnivå gjordes en jämförelse på när insatsen genomfördes med hög behandlingstrohet med när den genomfördes med låg behandlingstrohet (Lower et al. 2016). Resultaten visade att den totala effekten av insatsen hade ett mer positivt utfall när behandlingstroheten var hög (ibid.) Vidare forskning pekar i samma riktning och Knut Sundell och Haduk Soydan sammanfattar en del av denna forskning och konstaterar att när behandlingstroheten är hög är också effekten av metoden mer trovärdig och i de fall där metoden är bra - där är också effekten mer positiv (Sundell & Soydan 2008).

3.3 Evidensbasering

Just utvärdering av effekt och skapandet av ett vetenskapligt underlag för metoder grundar sig i den medicinska verksamhetens krav på vetenskaplig säkring för den verksamhet de bedriver (Bergmark & Lundström 2006). Detta har sedan spridit sig till andra fält såsom socialt arbete där det numera ställs allt högre krav på att arbetssätt och metoder har en vetenskapligt underbyggd kunskapsbas.

Framtagningen av den vetenskapliga kunskapen görs främst genom systematiska forskningsöversikter där insatsers effekter har utvärderats i flera vetenskapliga studier och sedan sammanställts (Roselius & Sundell 2008). Den term som kommit att beskriva dessa krav på vetenskapligt underbyggd kunskapsbas är evidensbasering. I relation till socialt arbete talas det oftast om evidensbaserad praktik - alltså att man arbetar efter bästa tillgängliga kunskap, den berörda individens egna önskningar och erfarenheter samt den professionellas expertis (Socialstyrelsen 2015). I relation till Öckerömetoden så bedriver Malmö högskola en utvärdering av den just nu, vilket i sin tur innebär att de bidrar till skapandet av en vetenskapligt underbyggd kunskapsbas för metoden.

Utvecklingen mot krav på utvärdering av offentliga verksamheters arbete följer den rationaliseringsprocess som är typisk för vår tid med bland annat New Public Management i spetsen. New Public Management är en organisationsform som försöker lösa det som ansetts vara den offentliga sektorns problem, nämligen att den bland annat varit svår mätbar. Med standardiserade arbetsformer ämnas arbetet göras mätbart för att kunna öka kontrollen av verksamhetens arbete och därmed även resultatet.

Med evidensbaserade metoder och arbetssätt, det vill säga när vi underbygger vårt arbete inom socialt arbete med vetenskaplig kunskap, kan vi öka chanserna för att det arbete vi utför kommer få positiva effekter. Om det vetenskapliga underlaget talar för att metoden eller arbetssättet kan ha positiva effekter legitimerar det användningen av metoden eller arbetssättet och vi kan förutspå ett positivt utfall. Den kritik som finns gällande evidensbasering av bland annat socialt arbete är att den mätbarhet som eftersträvas blir svår att uppnå i mer subjektiva frågor som ofta är fallet med socialt arbete (Johansson & Östgren 2010). Arbetet med människor är inte lika statistiskt som exempelvis den medicinska verksamheten som evidensbaseringen grundar sig i och kan därför inte mätas på samma vis. Det går inte heller att förutse effekten av en metod eller ett arbetssätts inverkan då alla individer är unika och det blir problematiskt att generalisera. En annan kritik rör den evidensbaserade praktiken, nämligen utövandet av bästa tillgängliga kunskap i relation till individen och den professionellas expertis. Det blir allt svårare att behålla den professionella autonomin i en verksamhet som alltmer kommer att basera sitt arbete på manualer och styrdokument (Johansson & Östgren 2010). Det professionella handlingsutrymmet riskerar att minska när styrningen och kontrollen ökar.

3.4 Implementeringsstrategier

Everett Rogers som var en amerikansk sociolog beskriver problematiken när det kommer till nya metoder gällande förebyggande arbete. Nämligen att vägen från att metoden har implementerats till att den visar resultat ofta är lång och de negativa konsekvenser man arbetar för att förebygga inte med säkerhet hade inträffat även utan användandet av metoden (Rogers 2002).

Detta bidrar till att den relativa fördelen som enligt Rogers är en av de viktigaste komponenterna när det kommer till i vilken utsträckning en metod kommer att anammas, ofta är låg hos metoder inom förebyggande arbete. Det skulle kunna ses som en orsak till varför dessa metoder vanligtvis tar lång tid att anamma (2002). Den relativa fördelen kommer redovisas för i nästa kapitel.

Tidigare forskning kring förebyggande metoder visar på svårigheterna i att sprida dem i jämförelse med metoder som inte verkar i ett förebyggande syfte. Det exemplifieras bland annat i en utvärderingsstudie av en drog-förebyggande metod i USA kallad DARE, Drug Abuse Resistance Education (Rogers 2002). Efter en jämförande studie visade resultaten på att effekterna av DARE knappt var märkbara i relation till kontrollskolorna där de inte hade arbetat med metoden (ibid.).

Strategier finns dock för att påskynda spridningen av förebyggande metoder samt användningen av dem. Om den relativa fördelen har en betydande roll i förhållande till implementeringsprocessen blir det därför av vikt att stärka fördelarna i förhållande till andra metoder. Genom att förtydliga vilka fördelar en metod kan ha samt förmedla dessa genom att trycka på rätt attribut beroende på mottagaren av informationen ökar chanserna för spridningen (Lock & Kaner 2000; Rogers 2002).

Till sist bör nämnas att nya metoder överlag, förebyggande eller inte, kräver en viss tidsperiod för att de ska ge verkan och kunna uppvisa några synliga resultat, det krävs alltså en kontinuitet i arbetet med metoden (Rogers 2002). Genom att förstå kunskapsspridningen utifrån diffusionsteorin kan det bli enklare att ta fram strategier som de ovan nämnda för att påskynda denna process.

4. TEORI

I det här kapitlet redogörs för det teoretiska perspektiv som ämnas tillämpas på resultatet och analysen. Genom att synliggöra hur och varför projektsamordnarna implementerat metoden på ett visst sätt kommer vi inledningsvis använda oss av tre huvudbegrepp av Lennart Lundquist: förstå, kan och vill (1987). Dessa begrepp ämnar ge svar på vad för underlättande samt försvårande faktorer som har spelat in under den pågående implementeringsprocessen. För att sedan kunna driva resonemanget framåt krävs en större förståelse för de olika faktorernas beståndsdelar och där kommer Everett Rogers teoretiska ramverk gällande innovationsattribut (2003) förhoppningsvis kunna erbjuda en förklaring på en djupare nivå.

4.1 Förstå, kan & vill

I *“Politik som organisation: Förvaltningspolitikens grundproblem”* (2001) tar Anders Sannerstedt upp och redogör för de tre villkor formulerade av Lennart Lundquist (1987) som tillämparna av en ny innovation bör uppfylla vid en

implementering för att den ska överensstämma med beslutsintentionerna, samt att implementeringen av innovationen sker enligt önskan: förstå, kan och vill (ibid.). Genom att ta hänsyn till dessa tre villkor kan man skapa en förståelse för tillvägagångssättet tillämparna använder sig av vid implementering av en ny innovation/metod. I denna studie önskas en förståelse för hur projektsamordnarna har implementerat Öckerömetoden utifrån hur de upplevs ha förstått-, kunnat, samt velat använda metoden.

Nedan följer en mer specifik förklaring av de tre villkoren, men viktigt att ha i åtanke är att dessa tre samspelar med varandra och påverkas ömsesidigt även om de här avhandlas åtskilt.

4.1.1 Förstå

Enligt Lundquist (1987) betyder villkoret förstå hur tillämparen förstår metoden utifrån de instruktioner hen fått gällande metoden. En viktig komponent i förståelsen är att även analysera det som inte förstås, för att se hur tydlig instruktionen gällande metoden varit. Utifrån vad Sannerstedt (2001) säger gällande vaga och motstridiga beslut blir det här applicerbart på metoden som undersöks genom att se hur tillämparna upplever instruktionerna för metoden och dess kärnkomponenter som vaga eller motstridiga. Det kan handla om alltifrån att målsättningen inte är tydlig, att beskrivningen av utförandet är diffust eller att det är öppet för tolkning för att skapa handlingsutrymme för tillämparna. Det sistnämnda är inte nödvändigtvis något negativt enligt Sannerstedt (2001) då en öppen beskrivning, som till exempel i fallet av en ramlag, skapar förutsättningar för att anpassa det ner på lägre nivå utefter lokala förutsättningar. Gällande nya innovationer/metoder kan det handla om att bibehålla en viss flexibilitet för tillämparna att använda sitt professionella handlingsutrymme i tolkningen av kärnkomponenterna.

4.1.2 Kan

Kan är ett begrepp som inbegriper huruvida tillämparna kan implementera/använda sig av metoden sett utifrån olika resurser (Lundquist 1987; Sannerstedt 2001). Exempelvis ekonomiska resurser, materiella resurser och tid. Huruvida tillämparna är välkomna på den avsedda arenan är också en viktig faktor (Sannerstedt 2001). Det kan vara så att metoden riktar sig till exempelvis skolelever och då krävs det tillträde till skolan. Ett nära samarbete med rektorer och annan personal blir då av vikt och en svårighet som kan uppstå här handlar helt enkelt om att en inte får utrymme att utöva metoden inom den avsedda arenan mot sin målgrupp. Att få utrymme i sin verksamhet att implementera metoden är också ett exempel på vad som kan menas med begreppet kan (ibid.). Med utrymme att implementera metoden i sin verksamhet innefattas allt som kan komma att påverka implementeringen negativt i form av för lite stöd av ledning, en negativ attityd gentemot metoden från andra inblandade tillämpare inom verksamheten samt om den passar in i det befintliga arbetet. En annan viktig faktor som berör begreppet kan är huruvida tillämparna upplever att de får stöttning i genomförandet av exempelvis den som grundat metoden eller står som ansvarig för implementeringen (ibid.).

4.1.3 Vill

Det tredje begreppet kan tolkas utifrån hur tillämparna av den nya metoden vill använda den.

Att inte vilja använda en metod men ändå behöva göra det kan bland annat bero på att beslutet om att införa metoden inte har legat hos tillämparen själv utan exempelvis högre upp i en beslutsfattarhierarki (Sannerstedt 2001). Om det finns ett motstånd hos tillämparen att använda metoden kan ett personligt engagemang, som många gånger är nödvändigt när en ny metod ska implementeras, utebli - vilket skulle kunna resultera i att metoden inte implementeras i sin helhet eller som avsett.

Att använda delar av en metod behöver inte nödvändigtvis betyda att tillämparen ställer sig skeptiskt till metoden som helhet utan anser endast delar av den vara önskvärda att arbeta med i förhållande till den verksamhet tillämparen verkar inom (ibid.).

Som tidigare nämnts kan det dock finnas en risk med att använda delar av en metod då den kan komma att tappa sin behandlingstrohet samt påverka en eventuell evidensbaserad (Sundell & Soydan 2008). En annan orsak till varför en tillämpare kan vara bristande i sin vilja att implementera en ny metod kan ha sin förklaring i ett missnöje mot metodens grundare alternativt den/de som fungerar styrande i processen då metoden ska anammas i det nya sammanhanget där den ska verka (Lundquist 1987). Detta missnöje kan alltså ha sin grund i tillämparens inställning på ett personligt plan till grundaren av metoden, utifrån att tillämparen exempelvis upplever ett missnöje med styrning, utbildning och fortbildning eller en misstro till det system grundaren verkar i (ibid.).

4.2 Implementeringsprocessens faktorer

Per Nilsen, Kerstin Roback och Barbro Krevers (2010) har identifierat sex stycken faktorer som påverkar implementeringsprocessen genom att inspireras av andra forskare på ämnet såsom Everett Rogers, Trisha Greenhalgh med flera. Dessa sex faktorer är implementeringsobjektet, implementeringsaktiviteter, implementeringsaktörer, användare, inre kontext och yttre kontext (ibid.).

Implementeringsobjektet kommer vara vår primära fokus men för en förståelse för den teoretiska kontexten kommer samtliga begrepp redovisas.

Implementeringsaktiviteter är de strategier som i implementeringsprocessen används för att exempelvis sprida information/kunskap om implementeringsobjektet. *Implementeringsaktörer* är de aktörer som på olika sätt kan påverka en implementeringsprocess genom att underlätta eller försvåra den förändring som önskas uppnås. Här finns både fasta roller inom aktörskapet genom exempelvis deras yrkestillhörighet men även icke fasta roller som kan skapas och vara beroende av implementeringsobjektet. Dessa roller är vanligtvis inte formellt organisatoriska utan kan ha skapats genom informella länkar mellan andra aktörer. Implementeringsaktörerna har en stor betydelse i förhållande till hur snabbt en metod får fäste och sprids (Nilsen, Roback & Krevers 2010; Rogers 2003).

Användare är i detta sammanhang ett begrepp för att förstå hur egenskaper hos potentiella användare av innovationen kan påverka dess utfall utifrån hur dessa användare uppfattar innovationen samt tillämpar den (Nilsen, Roback & Krevers 2010; Rogers 2003). *Inre kontext* syftar här till egenskaper inom en verksamhet som påverkar implementeringsprocessen. Det kan exempelvis handla om organisationskultur och värderingar (ibid.). En *yttre kontext* innebär strukturella förutsättningar som påverkar en verksamhets implementeringsprocess - exempelvis den omgivande miljön och dess nätverk som kan påverka huruvida en innovation blir en norm (ibid.).

Hur dessa faktorer samverkar och i vilken utsträckning kan komma att påverka implementeringsprocessen och därmed implementeringsutfallet. Även om dessa faktorer har blivit identifierade innebär det inte att de ger svar på vilka faktorer som är avgörande i en implementeringsprocess. De samverkar på flera olika nivåer och är helt kontextbundna, vilket innebär att det kommer finnas skillnader från implementeringsprocess till implementeringsprocess och svårigheter att generalisera vad som fungerar och vad som inte fungerar (Nilsen, Roback & Krevers 2010; Rogers 2003).

4.3 Innovationsattribut

Implementeringsobjektet, det vill säga det som ska implementeras, kallas enligt Rogers för innovation (2003). De begreppen används synonymt i den här uppsatsen. I förhållande till den här studien är innovationen Öckerömetoden och eftersom metoden fortfarande befinner sig i en implementeringsprocess då projektet är pågående och inte avslutat, kommer fokus i den här studien att vara på just implementeringsobjektet - det vill säga Öckerömetoden.

Rogers definition av en innovation innebär en idé, metod eller praxis som uppfattas som ny av de potentiella tillämparna av innovationen (Nilsen & Roback 2010; Rogers 2003). Med tanke på att denna studie utgår från implementeringen av en metod kommer metod eller innovation användas som begrepp. Själva implementeringsobjektet består sedan av egenskaper som formar objektet samt kan komma att få en avgörande roll vid ett senare utfall (Nilsen, Roback & Krevers 2010). Dessa "egenskaper" är hämtade från Rogers innovationsforskning med en grund i diffusionsteorin där de definieras som innovationsattribut och ämnar förklara i vilken utsträckning en ny innovation kommer att spridas och anammas.

Attributen som är avgörande i denna process är metodens relativa fördel, kompatibilitet, komplexitet, prövbarhet och observerbarhet. *Relativ fördel* innebär att den nya metoden anses bättre lämpad än det befintliga alternativet (Nilsen, Roback & Krevers 2010; Rogers 2003). Fördelar kan exempelvis vara ekonomiska faktorer, sociala prestigefaktorer, lättillgänglighet och behovsuppfyllande. Detta kommer spegla projektsamordnarnas subjektiva upplevelse av metoden (Rogers 2003). *Kompatibilitet* handlar om hur pass väl en innovation upplevs överensstämma med behov, värderingar och tidigare erfarenheter (Nilsen, Roback & Krevers 2010; Rogers 2003). Om de inte stämmer överens kommer det ta längre tid för verksamheten att anamma innovationen (Rogers 2003). *Komplexitet* syftar till att beskriva hur enkelt eller svårt det är för en verksamhet att implementera en innovation och i vilken mån den upplevs vara förståelig för tillämparna (Nilsen, Roback & Krevers 2010; Rogers 2003). *Prövbarhet* handlar om i vilken utsträckning en verksamhet kan få möjlighet att testa på en metod med rimliga insatser i form av exempelvis arbetsinsats och ekonomiska resurser, innan den implementeras i full skala inom verksamheten. Det handlar även om hur enkelt det är att återgå till föregående arbetssätt om inte metoden skulle visa sig fungera inom vald verksamhet (ibid.). Det sista innovationsattributet handlar om *observerbarhet*. Genom att en metods eventuella positiva effekter och resultat blir observerbara, ökar chanserna för att den nya metoden kommer att spridas och anammas (ibid.).

5. METOD

I det här kapitlet redogörs för de metodval som gjorts i studien, tillvägagångssätt samt de etiska aspekter som tagits i beaktning.

5.1 Val av metod

Syftet med denna studie är att söka svar på huruvida behandlingstrohet har uppnåtts vid implementeringen av Öckerömetoden i interventionskommunerna. Både kvalitativ och kvantitativ data skulle kunna fungera som underlag för oss för att besvara detta syfte. Kvantitativ data i form av enkäter kan generera relevant data för att skapa en överblick över det som inom metoden går att mäta. Kvalitativ data i form av intervjuer kan erbjuda en fördjupad förståelse för de kvantitativa resultaten (Fekjaer 2016).

Beträffande implementeringen av Öckerömetoden har forskare på Malmö Högskola genomfört och ska fortsätta genomföra, kvantitativa webbenkäter som även de ämnar redogöra för implementeringen av metoden. Därav fyller denna studie en funktion genom sin kvalitativa ansats med intervjuer som insamlingsmetod av data. En metodkombination av den kvantitativa och kvalitativa datan kan erbjuda en bredare och mer nyanserad beskrivning av implementeringen i interventionskommunerna i den kvasiexperimentella utvärderingen. För denna studie har de webbenkäter som funnits tillgodo fungerat främst som en möjlighet att kontrollera uppgifter vi fått i intervjuer som haft ett behov av att förtydligas.

Inom den kvalitativa metoden finns flertalet olika tillvägagångssätt för att samla in data men för denna studie ansågs semistrukturerade intervjuer bäst lämpade. Detta på grund av att vår empiri och teori tidigt i processen var nära sammankopplade och grundade sig i projektsamordnarnas upplevelser av Öckerömetoden. Genom semistrukturerade intervjuer kunde vi då bygga en intervjuguide (bilaga 1) med teman som utgick från vårt teoretiska ramverk, samtidigt som vi lämnade utrymme för informanterna att själva kunna lyfta vad de ansåg vara relevant (Bryman 2011). På så sätt skapades även en flexibilitet för oss som intervjuade att följa upp potentiellt intressanta trådar och inte bli alltför låsta till den tilltänkta teorin (ibid.). Till en början var vi osäkra på om vi skulle intervjua samtliga projektsamordnare enskilt eller om vi skulle intervjua de kommunvis två och två. För att komma fram till ett svar tog vi fram för- och nackdelar med de båda förslagen. Att genomföra enskilda intervjuer skulle kunna generera olika eller samstämmiga svar från ett större antal informanter, men det skulle även kräva betydligt mer tid att genomföra. Genom gruppintervjuer kunde vi alltså spara tid men med risk att hamna i ett läge där en av de två informanterna pratar mer och eventuellt gå miste om en alternativ uppfattning/upplevelse från den andra informanten. En annan aspekt vi hade i åtanke var att gruppintervjuer även kan bidra till en mer öppen dynamik i "rummet" vilket ökar chanserna för att skapa den typ av öppna samtalsklimat som vi eftersträvade.

5.2 Urval

Urvalet består av projektsamordnare från de fyra skånska kommuner som nämns inledningsvis i studien: Skurup kommun, Osby kommun, Tomelilla kommun samt Hörby kommun. Projektsamordnarna i Skurup kommun har yrkestiteln fältsekreterare. I Osby kommun har de båda projektsamordnarna yrkestiteln fritidspedagoger.

I Tomelilla kommun har de yrkestiteln fältassistenter och i Hörby kommun har de båda projektsamordnarna yrkestiteln fältsekreterare. Under studiens gång har vi intervjuat sammanlagt tio personer. Antalet genomförda intervjuer är sex stycken, varav fyra gruppintervjuer med projektsamordnarna i interventionskommunerna och två enskilda. En av de två enskilda hölls med grundaren till metoden, Håkan Fransson, samt en med drogförebyggande samordnare i Skurups kommun. Vi har valt att inte beskriva informanterna mer utförligt än så då vi inte anser det vara relevant i relation till den studien vi genomför. Att beskriva informanterna utifrån exempelvis variablerna kön och ålder i en studie där det saknar relevans anser vi kan riskera att man ger variablerna värde.

Urvalet till denna studie är baserat på den kvasiexperimentella utvärderingen som genomförs av Malmö Högskola. I och med att interventionskommuner och kontrollkommuner redan valts ut till det pågående projektet som den här implementeringsstudien är en del av, samt att interventionskommunerna har utsett projektsamordnare för implementeringen - är vårt urval ett strategiskt urval. Det vill säga att vi har baserat vårt urval på de verksamma personer som antas kunna ge oss bäst svar i relation till studiens ämne (Yin K. 2013).

Med anledning av att vi ville undersöka hur den ursprungliga idén bakom hur metoden bör verkställas samt utföras, det vill säga uppnå behandlingstrohet, ansågs grundaren av metoden vara en relevant informationskälla. För att kunna genomföra en komparativ analys blev det därför nödvändigt att inhämta information som går att jämföra med den vi fått genom intervjuerna. Genom att använda oss av grundaren som eventuellt kan komma att ge oss svar som motstrider de svar projektsamordnarna ger, önskas en mer nyanserad och breddad bild uppnås. Konkurrerande förklaringar kan utmana våra egna förutfattade meningar samt minska riskerna för en snedvridning (Yin K. 2013).

En mer omfattande och nyanserad studie hade eventuellt kunnat åstadkommas om kontakt hade tagits med externa aktörer som varit delaktiga i implementeringen men som står utanför projektet, exempelvis skolor eller polis i interventionskommunerna. Anledningen till att vi valde att fokusera enbart på projektsamordnarnas upplevelser var för att tiden inte hade räckt till för en uppsats av denna omfattning.

5.3 Datainsamlingsmetoder

5.3.1 Kvalitativa intervjuer

Den kvalitativa intervjuens mål är att fånga en nyanserad beskrivning av informantens upplevelser. Det är alltså informanternas beskrivningar och tolkningar av det givna ämnet som står i fokus och är av vikt för datainsamlingen (Olsson & Sörensen 2007; Yin K. 2013). Samtalen med samtliga projektsamordnare hölls under avslappnade former och i vissa kommuner fikade vi samtidigt. Samtalen kändes avslappnade och naturliga enligt oss som intervjuade, vilket vi uppfattade var mycket tack vare att vi hade en låg grad av strukturering i intervjun och intervjuguiden. Den låga graden av strukturering gav oss i detta fall större möjligheter att undvika förutfattade meningar om implementeringen av metoden. Vi utgick från att vår egen förförståelse var relativt låg och att det var informanternas sak att upplysa oss om tillvägagångssätt samt metodens innehåll.

5.3.2 Semistrukturerad gruppintervju

De semistrukturerade intervjuerna i grupp bestod av två informanter och båda författarna av studien. Om intervjuerna hade innefattat fler informanter än två hade troligtvis ett mer omsorgsfullt förarbete varit nödvändigt. Då det bara var två informanter i gruppintervjuerna per gång skapades inga svårigheter i hur frågor skulle fördelas, utan uppmärksamheten riktades jämt mot samtliga informanter och intervjun tog formen som ett samtal (Yin K. 2013). Genom att under intervjuerna ställa öppna frågor till informanterna (se bilaga) eftersträvade vi att fånga informanternas egna beskrivningar och tolkningar kopplade till intervjuguidens ämnen (Yin K. 2013). Under den enskilda intervjun intervjuades informanten av oss bägge författare och frågorna i intervjuguiden berördes mer generellt. Orsaken till det var för att just den projektsamordnaren hade ett mer övergripande ansvar och var således inte insatt i projektets utförande i detalj.

Intervjuguiden skapades med en utgångspunkt i de teoretiska huvudbegreppen vi sedan kom att använda för vår analys.

5.3.3 Semistrukturerad telefonintervju

En kontakt upprättades med Håkan Fransson, grundare av Öckerömetoden, då vi eftersökte hans tankar kring syfte samt utförande av metoden och dess kärnkomponenter. Avståndet mellan oss och Håkan gjorde att det bäst lämpade sig att genomföra en telefonintervju. Intervjun skedde i semistrukturerad form där öppna frågor ställdes relaterade till syftet med metoden och genomförandet. Intervjuguiden togs fram separat till denna intervju för att säkerställa att vi samlade in material som kompletterade den informationen om Öckerömetoden vi fått genom projektplanen för den kvasiexperimentella utvärderingen samt Öckerö kommuns hemsida. Dessutom med anledning av att skapa ett material där vi kan ställa informanternas svar mot varandra och göra en komparativ analys gällande syfte och utförande.

En telefonintervju kan i vissa fall innebära svårigheter såsom att det möjliggör för informanten att avsluta intervjun i förtid, minspel och kroppsspråk som kan vara avgörande för vidare frågor uteblir samt att tekniska problem kan uppstå (Bryman 2011). Det uppstod emellertid inte några sådana svårigheter under vårt genomförande av telefonintervjun utan vi höll den önskade tidsramen och stötte inte på några tekniska problem. En uppfattning kan vara att man vid en direktintervju genererar annat material än vid en telefonintervju. Då vi inte genomfört någon direktintervju med samma informant kan vi inte uttala oss om att så är fallet. Däremot talar studier för att de skillnader som kan uppstå mellan en telefonintervju och en direktintervju gällande material är så pass små att de inte är avgörande för kvaliteten på materialet (Bryman 2011). Vår egen uppfattning om det insamlade materialet vid telefonintervjun är att valet av intervjumetod inte har påverkat materialet negativt. Telefonintervjun visade sig även vara mindre resurskrävande i form av tid och pengar då den till skillnad från de övriga intervjuerna inte innefattade restid eller resekostnader.

5.3.4 Webbenkäter och övrigt insamlat material

Vi har fått tillgång till tidigare genomförda webbenkäter som gäller för implementeringen av metoden under 2015-2016. Dessa enkäter innehåller frågor såsom exempelvis hur många föräldramöten kommunerna genomfört, hur många nyhetsbrev de skickat ut, om de har tagit kontakt med föreningslivet och hur det har gått i arbetet med samtliga komponenter. Dessa är insamlade av Malmö högskolas projektledare för Öckerömetodens utvärdering.

5.4 Tillvägagångssätt

Då den större kvasiexperimentella utvärderingen redan pågår finns det ett befintligt nätverk för alla samordnare inklusive de deltagande forskarna från Malmö högskola och de två ansvariga för Öckerömetoden. Vi blev inbjudna på ett nätverksmöte fyra veckor innan påbörjat examensarbete för att sitta med och även etablera en första kontakt med de som skulle komma att bli vårt urval. På nätverksmötet tog vi samtligas kontaktuppgifter och meddelade på förhand muntligt att vi skulle komma att ta kontakt med dem inom ett par veckor samt att alla intervjuer skulle genomföras under november.

Vi skickade i början på november ett inledande mejl till samtliga projektsamordnare som skulle medverka i intervjuerna där vi presenterade oss mer ingående samt förklarade närmare vad vår del i projektet var. Ett schema bifogades med potentiella datum och tider så att de själva kunde boka in intervjuer när det passade. Håkan Fransson som är grundaren av Öckerömetoden blev kontaktad via ett personligt mejl på grund av att en telefonintervju skulle genomföras med enbart honom.

Intervjuerna inleddes med en sammanhangsmarkering där vi åter förklarade syftet med studien samt talade om vår egen bakgrund för att skapa ett sammanhang för informanterna. Vidare information om hur materialet skulle komma att användas förmedlades också i enlighet med nyttjandekravet (Bryman 2011). Godkännande för att använda diktafon samlades in muntligt. Ingen nekade till inspelning trots att det alltid är en risk som måste tas i beaktning vid användning av inspelningsinstrument (ibid.). Samtliga informanter informerades om att vi skulle komma att skicka det transkriberade materialet som ämnades användas i resultatet. Detta för att informanterna skulle få en möjlighet att justera citaten. Intervjuerna varade cirka 1.20 minuter med undantag för en kortare intervju på cirka en halvtimme.

Vi tog ytterligare en kontakt med en potentiell informant som tidigare arbetat med Öckerömetoden inom en kommun, för tillfälle att ställa ett par uppföljningsfrågor samt kontrollera uppgifter som lämnats från en sekundärkälla (Thurén 2013). Anledningen till detta är att information som är lämnad från en primärkälla är generellt sett mer tillförlitligt och har därför högre trovärdighet (ibid.). Kontakten kunde bekräfta den informationen som lämnats av kommunens projektsamordnare och även styrka den information som framkommit i materialet från kommunens intervju.

5.5 Bearbetning och analys av materialet

5.5.1 Inspelning och transkribering

De inspelade intervjuerna transkriberades i sin helhet vilket var en tidsödande process. Det sammanlagda inspelade materialet uppmättes till ca 6,3 timmar vilket genererade ungefär 4,5 arbetsdagar med transkribering. Däremot ansåg vi det vara nödvändigt att transkribera det inspelade materialet i sin helhet då det medförde en mängd fördelar för oss. Bland annat underlättade transkriberingen en noggrannare analys av vad informanterna sa än om vi enbart hade fört anteckningar. Hade vi enbart fört anteckningar hade det kunnat störa samtalet då uppmärksamheten kan riktas mot vad som skrivs och inte vad som sägs (Bryman 2011). En annan klar fördel med att transkribera ut i sin helhet är att materialet blir tillgängligt för en sekundäranalys av utomstående.

Skulle det vara så att forskarna i den kvasiexperimentella utvärderingen vill ha tillgång till materialet blir materialet offentligt genom inspelningen och om materialet finns utskrivet i sin helhet kan man använda det till annan forskning (Bryman 2011). Att spela in och transkribera minimerar även risken att material hade kunnat gå förlorat under samtalets gång på grund av bristande uppmärksamhet.

5.5.2 Tematisk analys

De data som samlats in från intervjuerna har bearbetats genom att vi använt oss av en tematisk analys. Vi har alltså sökt efter teman som återkommit i samtalen med projektsamordnarna såväl som med grundaren Håkan Fransson, och även tittat efter likheter och skillnader i hur de beskriver syfte och genomförande av samma metod. En del av de teman vi uppmärksammat står i direkt relation till vår valda teori då vår intervjuguide är framtagen utefter den valda teoribildningen. Den tematiska analysen har underlättat för oss att se andra teman utöver de som är relaterade till teorin och därmed skapat förutsättningar för att arbeta abduktivt. Vi har alltså delvis använt oss av en deduktiv ansats i vårt arbete då vi utgått från teorin vid framtagning av data, men vi har med hjälp av den tematiska analysen kunnat titta bort från teorin och arbeta med en mer induktiv ansats där vi låter materialet forma teorin (Aspers 2011).

Efter att materialet transkriberats har det lästs igenom flertalet gånger. Därefter började vi med att sortera in materialet, dels efter teoretiska kategorier som Lundquists förstå, vill och kan (1987), men också i andra intressanta teman som återkom eller var utmärkande. Vi använde oss av ett färgkodningssystem för att markera de delar i det transkriberade materialet som hörde till respektive teoretisk kategori. Efter att materialet kategoriserats delade vi upp det en ytterligare gång i mindre teman som representerade kärnkomponenterna i metoden. Den här delen av den tematiska analysen ligger till grund för resultatet. För att stärka trovärdigheten och göra resultatet mer levande och intressant använder vi oss av citat från transkriberingarna.

Vidare fortsatte vi att dela in materialet med hjälp av en tematisk analys för att urskilja vad för underlättande samt försvårande faktorer som varit utmärkande i implementeringsprocessen. Dessa subteman användes som beskrivande rubriker i analysen och ämnar koppla samman vår valda teoribildning med materialet.

5.6 Validitet och reliabilitet

Då det är en kvalitativ studie som genomförs med intervjuer av projektsamordnare i de fyra olika interventionskommunerna kommer resultatet vi presenterar att spegla den subjektiva uppfattningen hos samordnarna såväl som vår tolkning av den. Det innebär att resultatet kan komma att förändras över tid allteftersom implementeringen av metoden fortgår under projektiden (Bryman 2011).

Vidare finns det även skäl att diskutera att det urval vi baserar studien på var utvalt på förhand såväl som att de var informerade om syftet med vår studie i ett tidigt skede. Det kan ha kommit att påverka svaren vid intervjutillfället då det funnits tid att förbereda sig. Det kan även finnas ett intresse av att "prestera" väl gällande metoden då den utvärderas just nu vilket också är skäl att resonera kring vår studies validitet (Bryman 2011).

5.7 Etik

Inledningsvis informerades samtliga projektsamordnare om studiens syfte och hur den förhöll sig till den större kvasiexperimentella utvärderingen.

Dels presenterades vi som studenter på deras gemensamma nätverksmöte men vi skickade även ut ett mejl där vi förklarade syftet vidare. Detta skedde i enlighet med dels vad Alan Bryman (2011) säger om informationskravet men också vad för riktlinjer som Vetenskapsrådet presenterar i God forskningssed (2017).

Projektsamordnarna hade tidigare blivit informerade om att denna studie skulle genomföras vilket innebar för oss att samtycke för att delta hade redan samlats in och var förankrat högre upp i samtliga verksamheter (Bryman 2011). Alla informanter har deltagit på frivillig basis i enlighet med Vetenskapsrådets riktlinjer kring god forskningssed (2017) men värt att notera är att de redan tillhör ett större forskningsprojekt - det går därför att resonera kring hur frivillig medverkan i just denna studie är. Några invändningar till deltagande i intervjuer har dock inte framförts utan snarare tvärtom, alla informanter har upplevts positivt inställda till medverkan i studien.

Samtliga projektsamordnare har informerats om att de kommer vara anonyma i det här examensarbetet. Den enda informant som nämns vid sitt riktiga namn är grundaren av metoden - Håkan Fransson. Anledningen till detta är att han kan anses vara så pass officiell i sammanhanget att en anonymisering vore överflödigt.

Då det är en del av ett större forskningsprojekt går det att diskutera huruvida projektsamordnarna kan anses vara anonyma gentemot det större forskarlaget då ett tätt samarbete har pågått under en längre tid. Det täta samarbetet kan möjligtvis innebära att forskarna och projektsamordnarna är så pass bekanta med varandra att det blir möjligt att urskilja vem som är vem i respektive kommun trots att citaten är anonymiserade. Vi har ansträngt oss för att skydda deras identiteter i den mån vi kan och det får anses vara rimligt att tro att på grund av nyttjandekravet (Bryman 2011; Vetenskapsrådet 2017) kommer informationen som samlas in inte användas på något annat sätt än för forskningsändamålet av forskarlaget i den kvasiexperimentella utvärderingen.

Genom att anonymisera informanterna i det transkriberade materialet går det inte att spåra informationen till respektive projektsamordnare. Däremot har vi valt att behålla namnet på kommunen de är verksamma i för att underlätta eventuella ingripande i implementeringen som kan komma att bli aktuellt efter den här studien. I det fall det skulle uppstå en situation där vi anser att även kommunen behöver anonymiseras så görs det.

Anonymiteten är viktig att beakta då det öppnar upp för ett mer förtroligt samtal mellan samordnarna och oss som intervjuar och har varit en viktig del i att skapa förtroendefulla relationer i den här studien.

Projektsamordnarna har även blivit informerade om att dem i de fall där de blir citerade i uppsatsen, kommer få möjlighet att justera sina citat i händelse av att de upplever sig ha blivit felciterade. En av fyra kommuner valde att justera ett citat vilket innebar att vi strök just det berörda citatet. Vi anser däremot att det inte påverkade helheten.

6. RESULTAT

I detta kapitel redogör vi för det resultat som har tagits fram genom vår datainsamling. Vi har valt att dela in kapitlet i fem huvudavsnitt utifrån kärnkomponenterna i metoden. Dessa kärnkomponenter har fått sin beskrivning genom metodens grundare Håkan Fransson samt Öckerö kommuns hemsida.

Hur interventionskommunerna sedan har tolkat det, hur genomförandet sett ut samt vad som varit underlättande och försvårande i implementeringsprocessen redovisas. Då droganeundersökningen främst används som ett verktyg i utförandet av de andra kärnkomponenterna kommer det inte redogöras för interventionskommunernas syn på saken på samma sätt som för de andra komponenterna.

6.1 Droganeundersökningen

“Genom årliga droganeundersökningar får de vuxna i samhället en samlad bild av hur läget gällande alkohol, tobak och narkotika ser ut, och detta skapar tillfälle till kommunikation. Droganeundersökningen återrapporteras till föräldrar, politiker och allmänhet”
(Öckerö kommun u.å.)

Droganeundersökningen beskrivs som ett verktyg för att kunna arbeta med de övriga komponenterna. Håkan säger: *“Egentligen är ju droganeundersökningen ett sätt att samla material till det ja.”*

Undersökningen genomförs för tillfället av forskare och assistenter från Malmö högskolas som tillhör den kvasiexperimentella utvärderingen av Öckerömetoden. I vanliga fall genomförs undersökningen av Håkan Fransson och hans medarbetare. Den målgrupp som undersöks är högstadieelever inom den berörda kommunens skolor.

6.1.1 Interventionskommunerna om droganeundersökningen

Projektsamordnarna i samtliga kommuner beskriver att droganeundersökningens siffror bidrar till en större insikt hos föräldrarna om hur situationen i kommunen faktiskt ser ut gällande ANDT-området. En av samordnarna i Hörby säger: *“/.../detta är nu, det är era barn liksom här och nu våra barn i den här lilla kommunen”*. Den droganeundersökning som görs via länsstyrelsen genomförs vart fjärde år vilket inte anses vara tillräckligt. Det gjorde att Öckerömetoden kom att anses som ännu mer positiv att arbeta utifrån. Med en mer kontinuerlig droganeundersökning som genererar ständigt relevanta siffror blir det tydligare vad man bör jobba med i den specifika kommunen och det skapas en aktualitet. En samordnare i Tomelilla säger: */.../“Och det är för att det ska bli så liksom, detta svarade dem för en vecka sen. Detta är dagsfärskt.”*

Samordnarna nämner att siffrorna spelar en avgörande roll för att statistiska kunna presenteras både för föräldrar och i lokalsamhället men även för tjänstemän och politiker som är verksamma i kommunen. En projektsamordnare i Skurup säger:

“Ja men syftet är samma sak där egentligen att använda siffrorna det är ju att man ska säga aha behöver vi göra nått så att säga, vi behöver agera vi behöver tänka till och många politiker och tjänstemän är ju också föräldrar och bor i kommunen. Det är ju ett sätt att sprida just resultaten och få respons precis som man förväntar sig med föräldrarna.”

Syftet med att presentera siffrorna för tjänstemän och politiker är att förankra och sprida metoden även uppåt i bestämmande led.

6.2 Föräldramöten

Gällande föräldramöten finns ett mål att projektsamordnarna ska närvara och hålla en presentation på alla föräldramöten i årskurs 7-9 i kommunen.

Om behov samt förutsättningar finns kan de även närvara vid föräldramöten i lägre och/eller högre årskurser. Syftet med att medverka på föräldramötena är att presentera resultat från den senaste drogvaneundersökningen samt komma med konkreta tips angående hur man som förälder kan förhindra en tidig alkoholdebut (Öckerö kommun u.å.). Tiden för utförande av presentation varierar beroende på hur mycket tid skolan kan avvara under deras föräldramöten men ska gärna uppnå cirka 20-30 minuter. Ett annat syfte som Håkan uppger med föräldramötena är att nå ut till så många föräldrar som möjligt:

“Hur ska vi nå dem på smidigast sätt? Jo, det stora föräldramötet på hösten. Där kommer ju nästan alla föräldrar. Så egentligen så är ju föräldramöten som funktion ointressant för mig, jag vill bara nå eller få föräldrar inom hörhåll.”

Håkan beskriver alltså föräldramöten som ett medel snarare än ett mål i sig.

6.2.1 Interventionskommunerna om syftet

Gällande syftet med kärnkomponenten föräldramöten är projektsamordnarna i de fyra interventionskommunerna generellt sett samstämmiga i sin beskrivning. Alla fyra kommuner upplever att syftet med att närvara på föräldramötena är för att presentera sig i sin yrkesroll och vad de arbetar med. Att peppa och stärka föräldrarna genom att förmedla konkreta tips på hur de kan resonera och agera för att bli mer restriktiva i sin attityd till alkohol beskrivs också samt att genom drogvaneundersökningarna förmedla aktuella och lokala siffror.

“/.../det är dels att presentera oss och att vi finns och vår roll som fältare men sen är det ju också det här med att ge en bild av hur nuläget ser ut för föräldrarna, alltså drogvaneundersökningen och att försöka få föräldrarna att vara lite mer restriktiva och att peppa dem i att de kan påverka och stärka dem.”

(Projektsamordnarna i Skurup).

”/.../Det finns två syften, dels är det att informera vem vi är och vad vi jobbar med och kunna få det välkänt och efterfrågat för vi vill ju att de ska använda våra resurser./.../det andra syftet är att kunna presentera siffrorna och nå ut till föräldrarna, att såhär är verkligheten, detta är inte siffror sen 2009 då era barn inte ens gick på skolan utan detta är faktiskt här och nu.”

(Projektsamordnarna i Tomelilla).

Flera av samordnarna i kommunerna uppger även att de använder föräldramötena till att informera om potentiella samband mellan alkohol användning och annat normbrytande beteende för att medvetandegöra föräldrarna. Hörby kommuns projektsamordnare uttrycker detta i citatet som följer:

“/.../när de då ser en koppling att jaha rör man sig i miljöer där man dricker alkohol så är riskerna såhär mycket större för att bli erbjuden narkotika eller där florerar narkotika. Att man upplyser dem om sådana saker med faktiska siffror tror jag är viktigt också, att vi får den möjligheten att komma ut och göra det.”

(Projektsamordnare i Hörby).

6.2.2 Genomförande

Alla föräldramöten har ägt rum under höstterminen 2016 och höstterminen 2017 och inga under vårterminen 2017 eftersom att inga föräldramöten genomförs i skolan under vårterminen.

Under höstterminens föräldramöten varierade det något i antalet föräldramöten de olika interventionskommunerna har medverkat på och vilket tidsspän de har haft till sitt förfogande. En kort summering av antal föräldramöten och vilken genomsnittlig tid de har fått till förfogande presenteras här nedan:

Hörby kommun har medverkat på alla föräldramöten i årskurs 7-9 förutom ett i en sjunde klass av anledning att skolan hade meddelat om föräldramötet för sent. Den genomsnittliga tiden de har haft till sitt förfogande under föräldramöten är 20 minuter.

Skurup kommun har medverkat på alla föräldramöten i årskurs 7-9 under höstterminen 2016 samt under höstterminen 2017. Den genomsnittliga tiden de har haft till sitt förfogande under föräldramöten är 15 minuter.

Osby kommun har medverkat på alla föräldramöten i årskurs 7-8 under höstterminen 2016. Anledningen till att de inte medverkade på föräldramötena i årskurs nio har de uppgett beror på att niorna skulle informeras om andra saker. Den genomsnittliga tiden de har haft till sitt förfogande under föräldramöten är 15 minuter.

Tomelilla kommun har medverkat på alla föräldramöten i årskurs 7-9 under höstterminen 2016 men under höstterminen 2017 endast medverkat på föräldramötena i årskurs 8-9. Anledningen till att de inte medverkat på föräldramötena i årskurs sju beror på att de inte blev informerade av skolan om när mötet skulle genomföras. Den genomsnittliga tiden de har haft till sitt förfogande under föräldramöten har varit 15 minuter.

Beträffande innehållet i presentationerna som projektsamordnarna genomför på föräldramötena finns inga direkta riktlinjer förutom att delar av den senaste drogvaneundersökningens resultat ska presenteras. Interventionskommunerna har uppgett att de förutom drogvaneundersökningen får tillgång till de powerpoint-presentationer Håkan Fransson själv använder. Utifrån dessa, samt vad de själva anser vara relevant och vilken tid som finns att tillgå, utformar de sina presentationer.

”/.../det beror ju lite på hur lång tid man får på föräldramötena för man hörde ju vissa hade ju bara fått tio minuter, på ett ställe fick vi en halvtimme då hade vi hur mycket som helst, på andra stället fick vi max en kvart, då får vi liksom välja ut (välja ut vilken information som ska presenteras, vår anmärkning).”

(Projektsamordnarna i Hörby).

På frågan om kommunen använder sig av materialet de får tillgång till säger en samordnare i Osby:

“Ja vi fick ju en förenklad variant tillskickat oss så den använder vi fast den använde vi inte hela utan vi tittade igenom vad vi såg för skillnader och var vi kunde vara tydliga. Man har ju tjugo minuter på sig.”

Detta exemplifierar vad som nämnts ovan, att projektsamordnarna väljer de delar som de själva anser mest relevanta i förhållande till deras specifika kommun.

6.2.3 Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer

Samverkan mellan projektsamordnarna och skolorna är något som beskrivs som centralt. En god samverkan är en förutsättning för att få tillgång till skolans arena i form av tid på föräldramötena. Det vill säga att samverkan kan fungera både som en underlättande och försvårande faktor beroende på om samverkan är bra eller inte.

”Alltså vi har väl inte haft någon extrem tidspress egentligen tänker jag när man hör dem andra liksom alltså första året så hade vi väl en kvart liksom på vår stora högstadieskola och det var väl i och för sig håll er till en kvart annars är det sista gången ni får göra detta ungefär. Men i år fick vi lite mer tid liksom och det har inte varit något snack om att vi inte ska få tiden som de har haft i vissa kommuner.”
(Projektsamordnare i Skurup).

”Då var det ju ett jättehårt motstånd att jag inte fick komma dit och presentera det. Och då det handlade om kunskapsbrist och ingen bra kommunikation mellan de andra parterna. De hade varit här ute och presenterat Öckerömetoden för politiker, kommunchef, de som skulle fatta beslutet att vi skulle ha det. Och då hade tyvärr inte skolledningen, alltså rektorn, varit med på det mötet så någon annan hade tagit beslutet över hans skola vilket man inte gör i hierarkin här så det fanns ett motstånd där.”
(Projektsamordnare i Tomelilla).

Citatet ovan ifrån en projektsamordnare i Tomelilla beskriver en situation där samverkan fungerade mindre bra till en början på grund av att rektorn inte varit med i beslutsfattandet gällande Öckerömetodens implementering på hans skola. Situationen avhjälpes med att en av de involverade forskarna i projektet kom och presenterade forskning såväl som argument för att metoden skulle få genomföras.

En annan aspekt som lyfts som försvårande i relation till föräldramötena är att de ofta inleds i en aula med flertalet klasser innan de alla fördelas klassvis. De stora samlingarna bidrar till ett litet utrymme för respons från föräldrarna samt skapar en mer yttlig diskussion kring ämnet.

”Ja men alltså i de stora samlingarna så blir det ju inte direkt någon jätterespons, det finns inte utrymme för så mycket frågor och reflektioner.”
(Projektsamordnare i Skurup).

“/.../Nu har det ju vart att man samlar alla sjuor och åttor eller bara nior eller såhär och så står man inför en stor mängd och sen går de in i sina respektive klasser liksom att det kanske skulle blivit mer diskussion, lättare att få igång diskussioner med föräldrarna om man gick in och pratade med dem klassvis.”
(Projektsamordnare i Hörby).

6.3 Nyhetsbrev

6.3.1 Syfte

”Nyhetsbrevet är som jag ser det, att jag påminner om föräldramötets budskap regelbundet. På föräldramötet säger jag - du ska inte låta ditt barn dricka alkohol, detta är farligt, gör så, gör så, bjud inte på alkohol osv.

- Och har man bara fem minuter så blir det ju väldigt kortfattat och snabbt, föräldrarna hinner knappt fatta de här tipsen jag ger och allt jag säger. Men då kommer det ett nyhetsbrev en månad senare med kanske samma bilder som jag visade och kanske lite förklaringar plus en liten länk då att här har ni ny forskning som visar att cannabis inte är bra för inläringen och här är en studie om att bla bla bla och så va.”
(Håkan Fransson).

Så här beskriver Håkan syftet med nyhetsbrevet. På frågan som ställdes om det finns ett visst antal nyhetsbrev som projektsamordnarna bör skicka, svarar Håkan:

“Nej. Man kan säga att ju oftare man skickar ju mer budskap får man ut men samtidigt så vet ju du och alla andra att kommer det ett företag som skickar reklam hela tiden och grejer så raderar man till slut för att man orkar inte med det.”

På Öckerö kommuns hemsida under drogförebyggande arbete finns en beskrivning av Öckerömetoden. Gällande nyhetsbrevet finner vi här ett lite tydligare svar: “Vid varje föräldramöte ges föräldrar möjlighet att prenumerera på drogförebyggarens nyhetsbrev, som kommer ut 4-5 gånger i halvåret”.
(Öckerö kommun u.å.)

6.3.2 Interventionskommunerna om syftet

Projektsamordnarna i de olika kommunerna har lyft flera syften med utskicken av nyhetsbrevet. De tog upp aspekter som att hålla diskussionen levande efter föräldramöten, synliggöra sig själva, lyfta lokala trender och sammankomster samt delge föräldrarna “tips och trix”.

”/.../Det är väl att hålla det levande lite under året inte bara på föräldramötet utan att försöka lyfta upp någonting nytt varje gång. Sen tänker jag att vi använder det ganska mycket för att sprida lite lokala trender de gångerna vi har någonting att dela, vad som händer i Skurup. Allt från höstlovsprogrammet till varningar eller varningar men liksom för stora lokalfester som anordnas och så.”
(Projektsamordnare i Skurup).

“/.../Sen så var det då lite om hur drogvaneundersökningen hade gått och att nu har vi varit ute på alla skolor och det var jättekul att träffa er. Vi försöker att hålla det ganska kort och koncist alltså så att de läser det helt enkelt och sen har vi samverkat med polisen så nu till julens nyhetsbrev så ska vi lägga in lite ja men det här kan ni tänka på nu är det jul och det är lucia och fest och han hade också ganska mycket tips och trix liksom att tänka på, se efter olika signaler och så.”
(Projektsamordnare i Hörby).

En kommun som styrker detta lägger även vikt vid hur dessa tips och råd kan handla om att visa föräldrarna att de finns som stöd och kan erbjuda insatser om det efterfrågas.

”/.../Det handlar mer om budskapet. Det handlar ju mer om att vi ska prata om det och ge dem tillfälle att kunna vända sig hit och hur de kan vända sig, tips och råd och visa att föräldrarna inte är ensamma. (forts. nästa sida)

Utan vi, det är ett gemensamt ansvar. Fastän det är dina barn eller dina, och jag jobbar i kommunen så har vi ett gemensamt ansvar. Du kanske inte har föräldraförmågan till 100%, vi kan stötta upp dig i det och sen påverkar det också ditt barn positivt.”
(Projektsamordnare i Tomelilla).

Öckerömetodens budskap som handlar om nolltolerans involverar samtliga vuxna i kommunen vilket stärker känslan av gemenskap och det gemensamma ansvaret som denna projektsamordnare förmedlar i citatet.

6.3.3 Genomförande

Under föräldramöten samlar projektsamordnarna in mejladresser till de vårdnadshavare som vill få deras nyhetsbrev. De olika kommunerna har sedan skickat ut nyhetsbrev till vårdnadshavarna, och där varierar det i antal mellan kommunerna. Hörbys projektsamordnare har skickat två nyhetsbrev, Osbys har skickat två, Tomelillas samordnare har skickat nio nyhetsbrev och Skurups har skickat tio. Två av kommunerna har arbetat likartat med nyhetsbrev som de andra men även använt sig av nyhetsbrev för att nå ut till en något bredare publik.

” Vi har även skickat ut till de som inte är uppskrivna men inte föräldrar då, utan alla politiker, alla i kommunen som jobbar med barn och ungdomar, all skolpersonal, ja och så vidare. Elevhälsan, kuratorer, för dem behöver ju också få informationen.”
(Projektsamordnare i Tomelilla).

”Men sen är det ju när vi lägger ut det på schoolsoft så får ju alla det, så att alla föräldrar får ju möjlighet att ta del av det då så där har vi gått lite förbi det här med att bara de som lämnar mejladresser.”
(Projektsamordnare i Hörby).

Den bredare publiken har i dessa fallen bestått av personer som arbetar med barn, lokala politiker och även de föräldrar som läser information inne på intranätet Schoolsoft.

6.3.4 Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer

Underlättande faktorer kopplade till utskicken av nyhetsbrev kan tänkas vara det faktum att samtliga interventionskommuner ansåg det vara ett bra sätt att kommunicera saker till föräldrarna. Hörby kommuns samordnare uttryckte det såhär: *“Vårt mål är ju att nå ut med viktig information.”* Projektsamordnarna kan nå ut med information de anser viktig och nyhetsbrev fungerar på så vis som en komponent som möjliggör detta.

När det gäller försvårande faktorer har två kommuner uppgett hur tekniska omständigheter kan fungera försvårande. Båda har haft problem med interna system varav den ena kommunen har lyckats kringgå problemet och fått iväg sina nyhetsbrev, medan den andra kommunen inte har kunnat skicka det antal nyhetsbrev som varit önskat.

”/.../Sen är det så i kommunen att är du endast en medarbetare så får du bara skicka till ett visst antal åt gången, så tvåhundra är lite för många så då får man sitta lite och klippa och klistra/.../.”
(Projektsamordnare i Tomelilla).

”Vi har haft interna problem med vårt groupwise-system. Det låter faktiskt, men det är helt banalt, för IT-avdelningen kan inte klara av att lägga in alla adresser. Vi har adresser för de som är intresserade så vi får sitta och skriva in dem igen men vi har alltså jättesvårt praktiskt att skicka ut det. Men vi tänker att vi vill göra ett till jul här och vi vill göra ett definitivt inför Håkans besök i vår och så inför sommaren.”
(Projektsamordnare i Osby).

Hörby kommuns projektsamordnare tog även upp hur ett missförstånd på ett föräldramöte kan skapa konsekvenser gällande utskicken:

”Det var ju på ett föräldramöte där de inte skickade färdigt lappen utan alltså man började skicka ut lappen men så helt plötsligt så var det någon som lämnade in den och så hade den ju inte gått till alla liksom.”

6.4 Media

6.4.1 Syfte

Gällande media har det beskrivits av Håkan som att det har ett tudelat syfte. Det första är att det fungerar som en påminnelse om budskapet och det andra är att det skapar legitimitet i ett politiskt klimat där det preventiva arbetet riskerar att bortprioriteras.

“/.../det ena är ju egentligen samma sak som nyhetsbrevet precis som att du får ett nyhetsbrev som förälder där det står att tänk så och så och så och så, kommer det upp i ditt facebookflöde, bjud inte barn på alkohol eller en länk till nånting så va, då är det en påminnelse om vårt budskap. /.../Sen kan man säga det är det ena, samma syfte med facebook eller instagram eller att va med i tidningen som nyhetsbrevet alltså att påminna och sprida budskapet.”
(Håkan Fransson).

Det andra kan man säga det är ju och det är egentligen en helt annan sak men det är det som jag kallar för legitimitet./.../ Och då kan man säga såhär att tack vare att det är inte anses lagstadgat med prevention överhuvud taget så ligger vi alltid i strykgruppen så fort som det är ont om pengar i en kommun./.../Alltså man blir nån slags auktoritet i området då kan man säga att då minskar risken att jag får sparken i nästa budgetnedskärning.”
(Håkan Fransson).

Med auktoritet menas här att media underlättar förmedlingen av Öckerömetoden och dess effekter och genom att skapa en synlighet kring detta legitimerar man arbetet och behovet av metoden.

6.4.2 Interventionskommunerna om syftet

Kommunerna beskriver att det upplevda syftet med att använda sig av media är att nå ut till andra vuxna runt omkring samt att påminna om budskapet och skapa diskussioner bland fler än föräldrarna. *“/.../där tänker jag att man vill nå ut till de andra vuxna som finns runt barnen. Moster och farmor och fotbollstränaren.”*
(Projektsamordnare i Skurup).

“Att påminna föräldrarna som vi träffade på föräldramötena, jag tror att det kanske kan bli en annan diskussion med andra i familjen, eller släktingar eller vuxna att när man har en tidningsartikel att läsa än att man har varit på ett föräldramöte för då har ändå bara en, är det en förälder som går då är det den som har sett och hört och uppfattat. Men när man har en artikel i tidningen så har man ju något att samlas om. Då kan man ju läsa den flera stycken.”

(Projektsamordnare i Skurup).

Själva genomslaget blir viktigt här då media beskrivs ha en större möjlighet att sprida budskapet och en kommun nämner att spridningen bidrar underlättande i samverkan med omkringliggande kommuner.

“/.../syftet, dels är det ju för att sprida det framförallt och nå ut till fler. Dels också för att jag jobbar i här i kommunen men denna kommun ligger nära andra kommuner./.../ Det tar tio minuter med tåget för våra ungdomar att åka till de andra kommunerna, och för mig också och föräldrar, så det gör ju att det som händer här påverkar ju även runt om och jag tänker att det är jätteviktigt för att vi ska kunna samverka hela tiden.”

(Projektsamordnare i Tomelilla).

En kommun nämner även att det är en möjlighet att lyfta och synliggöra pågående arbete inom deras verksamhet samt att medvetandegöra lokalbefolkningen om det uppkommer någon lokal problematik som det behöver tas gemensam ställning till - som exempelvis budskapet med Öckerömetoden: *“Ja, få en gemensam önskan om vart vi ska. Inte använda tobak och alkohol och narkotika”.*

(Projektsamordnare i Hörby).

6.4.3 Genomförande

Själva genomförandet av denna kärnkomponent har varierat till viss del mellan kommunerna. Radio, tidningar och sociala medier såsom Facebook är de främsta kanaler projektsamordnarna och deras arbete med Öckerömetoden har nått spridning genom. Innehållet i artiklarna har bland annat handlat om resultaten från drogvaneeundersökningen och andra råd och rön relaterat till ANDT-bruk. Vissa har även rapporterat om vad för aktiviteter de har att erbjuda och vad Öckerömetoden innebär för något. Skurups projektsamordnare talar här nedan om en av artiklarna som publicerats om dem:

”Och sen nu senast så använde vi ju det här med liksom att föräldrarna är viktiga och om man gör saker med sina barn så dricker de enligt statistiken mindre liksom. Det blev väl lite fokuset den gången liksom. Det kom i inblick nu förra helgen.”

Osby kommenterar innehållet i artiklarna med *“Och där försöker vi liksom att trumma på det här budskapet”.* Med budskapet åsyftas här Öckerömetodens budskap om nolltolerans i vuxenvärlden gentemot ANDT-bruk.

De flesta kommunerna använder sig av en kommunikatör som bistår dem i samverkan med media. Ett utmärkande tillvägagångssätt gällande kontakten med media beskrivs här nedan av Tomelilla:

“/.../I fjol när vi skulle gå ut när det var så nytt så alltså processen är att vi skriver ihop ett litet pressmeddelande som sen skickas till (forts. nästa sida)

någon kommunikatör på kommunhuset som ska läsa igenom och skriva och så skickar hon ut det så att tidningarna kan få ta alltså ta del av det sen ska de ju nappa och hur många som helst har nappat.”

6.4.4 Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer

De flesta kommuner upplever att arbetet med media har fungerat väl. En av de mest utmärkande underlättande faktorer gällande detta arbete har varit att det funnits ett intresse från medierna att faktiskt rapportera om dessa frågor. Osby beskriver samarbetet med en reporter: *“/.../han skriver mycket - X, en av de som är ansvariga. Duktig och vill ha de här frågorna också så det är lätt att komma till media faktiskt.”*

När det funnits ett intresse att rapportera har samverkan löpt smidigt men i fallet med Hörby kommun har det varit få som “nappat” på att skriva om Öckerömetoden och projektsamordnarnas arbete vilket har inneburit en svårighet i genomförandet av mediakomponenten. Trots vissa svårigheter har det publicerats ett par artiklar och nu senast fick de en publicerad artikel i deras lokaltidning.

6.5 Föreningsliv

6.5.1 Syfte

Grundaren för Öckerömetoden beskriver syftet med att arbeta mot föreningslivet som att nå de vuxna som kommer i kontakt med barnen utöver deras föräldrar.

“Vad är syftet - jo, syftet är såhär som jag sa - huvudgrejen är ju att få alla vuxna överens om att barn inte ska dricka alkohol. Vad är prio ett? Jo alltså tonårsföräldrar, de som har barn. Vilka är nummer två, vilken är målgrupp nummer två då som träffar barn, jo det är ju lärare, fritidsledare, fotbollstränare, hockeytränare, konfirmandledare i kyrkan, alltså folk som är i föreningslivet.”
(Håkan Fransson).

Utöver det faktum att man i föreningslivet hittar personer som kommer i kontakt med barn handlar det även om att nå de vuxna som kan komma att agera som förebilder för barnen. För en del barn kan relationen till exempelvis en tränare vara minst lika viktig som relationen till en förälder.

“Hur ska jag öka konsensus om detta? Jo det finns ju en massa andra människor som ungdomarna träffar varje vecka och tänker man speciellt för de här ungdomarna, alltså som har det jobbigt hemma eller föräldrarna kanske inte riktigt går på föräldramötena ens så kanske fotbollstränaren är den viktigaste människan i livet. För en kille 14 år så kanske det är min stora idol, fotbollstränaren, och säger han att kom igen nu gubbar nu ska vi ut och dricka sprit så är det skitkasst och säger han nej, det är dumt att dricka när man tränar, det är inte bra för resultatet, låt bli det och när man åker på cup så är det liksom ingen ledare som är fulla och barnen är inte fulla så är det ju väldigt bra.”
(Håkan Fransson).

Gällande föreningslivet beskriver Håkan det som att kommunerna är olika och att de kan ha olika behov när det kommer till hur mycket man behöver arbeta mot föreningslivet.

Att behoven skiljer sig kommer även påverka hur mycket man behöver arbeta med just den kärnkomponenten i metoden. Om inte behovet finns kan alltså mindre fokus läggas på just den komponenten.

“Ett tydligt exempel är föreningslivet. I vissa kommuner är de gangster och super, och ledarna super, man åker på cup och varenda unga är full va, i andra kommuner så är det inga problem alls i föreningslivet. De är ansvarsfulla och, då blir man ju, att slita och bråka och jobba med det [föreningslivet, vår anmärkning] som drogförebyggare om det nu redan funkar.”

(Håkan Fransson).

6.5.2 Interventionskommunerna om syftet

Projektsamordnarna upplever syftet med att arbeta mot föreningslivet som mindre tydligt. Som tidigare nämnts kan man efter behov välja att arbeta mer eller mindre mot föreningslivet. Den delen av beskrivningen av komponenten kan vara en bidragande faktor till varför vissa interventionskommuner inte har arbetat mer utförligt med just den delen i metoden.

Hörbys projektsamordnare beskriver att de inte uppfattat föreningslivet som en del i Öckerömetoden utan mer som ett förslag på arbetsområde vid instruktionen av metodens delar. Vid samtal med en kollega som tidigare arbetat med uppstarten av Öckerömetoden i kommunen har det talats om att föreningslivet inte varit en del av metoden.

“/.../det pratade jag och X om nu när vi pratade om media och då menade X på att jobba med föreningslivet är inte en del av metoden utan det som är del av metoden var föräldramöten, nyhetsbrev och sociala medier.”

(Projektsamordnarna i Hörby).

Det finns även de kommuner som formulerat att syftet med att nå ut till föreningslivet beskrivs vara att nå ut till de vuxna som står i kontakt med barn och ungdomar och få de överens om budskapet. Tränare, ledare och andra inom föreningar kan agera förebilder åt barnen om de förmedlar rätt saker säger Osbys samordnare: *“Jag som tränare träffar kanske killarna och tjejerna i ett lag tre fyra fem gånger i veckan, jag har ju jättestor påverkan”*. Vidare beskriver Osbys samordnare det som:

“Men det är ju också att få ledarna att förstå vilka oerhörda förebilder de är, att just att man säger nej om man åker iväg på läger eller om man åker på någon tävling - alltså att man inte använder sig av alkohol.”

6.5.3 Genomförande

Samtliga kommuner har upplevt att det antingen varit svårt att arbeta mot föreningslivet eller att det inte har varit tydligt att det har varit en kärnkomponent i metoden - vilket det inte heller nödvändigtvis är enligt Håkan. Det har resulterat i att få har fått kontakt med föreningslivet eller att den kontakt de har fått är liten. Tomelilla är en av de kommuner som fått flest kontakter inom föreningslivet men beskriver det ändå som ett svårt arbete:

“/.../Det har ju varit ett sjukt svårt dragskepp att få iland för att, jag tror vi har fått cirka 15 kontakter totalt, (forts. på nästa sida)

- och där är ju ytterligare 15 föreningar som inte ens har gett respons på det vi har skickat ut, inte ens vill att vi ska komma.”

Osby har även de stött på visst motstånd i arbetet mot föreningslivet men bjudit in sig själva till ett stort kommunalt föreningslivsmöte som hålls av samordnaren för fritid- och hälsa, för att presentera Öckerömetoden där deras förhoppning är att de kommer kunna informera och sprida budskapet.

*“Hen är fritid- och hälsoutvecklare, samordnar de frågorna i kommunen så de informerar om olika saker och då ska det här va en punkt, (om Öckerömetoden, vår anmärkning), och då sitter ju alla där för då är det intressant sen vet jag inte om det är rätt personer men det kan ju va det.”
(Projektsamordnare i Osby).*

Osby's samordnare visar här på hur man kan försöka nå föreningslivet genom alternativa kanaler.

6.5.4 Interventionskommunerna om underlättande/försvårande faktorer

Det är inte enbart svårigheten att nå kontakter inom föreningslivet som upplevs som en försvårande faktor i arbetet, utan även för att det inte verkar genomförbart i form av tid och resurser. Skurups samordnare nämner just tiden som en försvårande faktor - det är helt enkelt inte möjligt att nå ut och möta samtliga föreningar inom kommunen då det finns för många. *“/.../jag tänker man måste hitta en annan kanal till dem, det kan inte vara görligt att möta dem.”*

Att det dessutom redan finns befintliga kommunala drogpolicys som föreningslivet arbetar med bidrar även det som en försvårande faktor. Dessa policys regleras på kommunal nivå och påverkar föreningarnas möjlighet till att få bidrag. Arbetet beskrivs flera gånger som “kaka på kaka”. Skurups samordnare säger:

“/.../Jag tänker att nån gång har fritidsstrategen sagt liksom ja men de får ju föreningsbidrag utifrån att de har drogpolicyn, jag tänker att kommunen har jobbat med det liksom så att det är lite kaka på kaka.”

Att föreningslivet redan har en etablerad drogpolicy kan göra att arbetet blir dubbelt i den bemärkelsen att arbetet redan genomförs. Därför kan det även bli svårt att nå aktörer på just den arenan. Föreningslivet beskrivs därmed ha fått lägre prioritet men lyfts samtidigt som något att arbeta vidare med och utveckla.

Tomelilla utvecklar problematiken med den kommunala drogpolicyn för föreningslivet genom att peka på att det endast är en del i att få bidrag och inte som en del i ett aktivt drogförebyggande arbete:

“Lite så sticka huvudet i sanden liksom överlag för det är väl det som dom vill inte riktigt gå in och prata om det för det känns mer som att en alkohol- och drogpolicy ja den ska bli godkänd så att vi får bidrag det är det det handlar om, det handlar inte om att jobba med den utan det handlar om att få den godkänd och sen är det inte mer med det.”

Om en kommun anser att behovet inte finns för att arbeta med föreningslivet kan den vaga instruktionen gällande just den komponenten innebära att man som sagt inte arbetar aktivt med det.

Det i sin tur kan bli till en försvårande faktor om nu behovet faktiskt finns. Att det tolkats som valfritt beskrivs här av Hörbys projektsamordnare:

“Det var ju ingenting som, det var ju beroende på från kommun till kommun beroende på hur det såg ut. Och det var ingenting om hur man skulle göra isåfall om man skulle göra det.”
(Projektsamordnare i Hörby).

7. ANALYS

Resultatet av studien kommer här att analyseras utifrån det valda teoretiska ramverk som presenterats i teorikapitlet genom en tematisk analys. Vi har utgått från Lundquists begrepp: förstå, kan och vill (1987). Den insamlade datan kodades utifrån vår tolkning av Lundquist teori, det vill säga hur projektsamordnarna upplevs ha förstått, kunnat- samt velat implementera Öckerömetoden. Därefter synliggjordes de underlättande samt försvårande faktorerna som har uppfattats som mest framträdande och bildade de teman som vi presenterar som rubriker. Vidare används Everett Rogers innovationsattribut (2002) för att erbjuda en förklaring gällande potentiella orsaker till varför vissa delar av metoden är enklare att implementera än andra i ett försök till att bredda och nyansera de synliggjorda faktorerna.

7.1 Förstå

Det som framträder i resultatet är att förståelsen kring huvudsyftet i Öckerömetoden verkar samstämmigt i samtliga kommuner. Enligt Lundquist (1987) så handlar förståelse om huruvida tillämparen har förstått metoden utifrån de instruktioner hen fått. När det gäller det övergripande syftet så tyder resultatet på att instruktionerna har varit tydliga. Vidare är det minst lika viktigt att analysera det som inte förstås (ibid.), nämligen vilka delar av metodens kärnkomponenter som har skiljts sig åt i beskrivningen från de olika kommunerna. Gällande utbildning i metoden upplevde några samordnare att de inte hade fått någon utförlig information om metodens beståndsdelar utan hade en mer övergripande förståelse för de olika delarna. En annan iakttagelse vi gjorde var att en del av instruktionerna för metoden ansåg vissa kommuner vara tydliga och konkreta medan för andra kom de att uppfattas som frivilliga rekommendationer. Att det skiljer sig åt mellan kommunerna kan antingen bero på att det de facto har skiljt sig åt i anvisningen men det kan också bero på att de vaga instruktionerna öppnar upp för tolkningar som bidrar till att de uppfattat det olika. Sannerstedt (2001) för ett resonemang om hur vaga instruktioner inte nödvändigtvis måste innebära något negativt utan även kan skapa ett större handlingsutrymme för tillämparen i sitt arbetsutövande. Exempelvis kan vaga instruktioner möjliggöra lokal anpassning av en metod utefter de förutsättningar en specifik kommun har.

Gällande drogvaneundersökningen beskriver alla fyra kommuner den som ett verktyg för att kunna presentera relevanta och aktuella siffror som speglar kommunen och dess unga invånare. Att den genomförs årligen erbjuder en större aktualitet än exempelvis Länsstyrelsens undersökning som genomförs vart fjärde år.

Detta verkar stämma överens med vad grundaren Håkan Fransson säger gällande drogvanundersökningens syfte - nämligen att skapa medvetenhet genom en stark lokal förankring. Det verkar som att det övergripande syftet med drogvanundersökningen har förståtts genomgående i samtliga kommuner vilket kan tyda på en låg grad av komplexitet. Innovationsattributet komplexitet syftar bland annat till att beskriva i vilken mån en ny metod upplevs förståelig för tillämparna av metoden (Rogers 2003). Att använda sig av drogvanundersökningarna på föräldramötena har i alla kommuner framgått som den främsta delen i presentationerna.

Syftet med media-användandet beskrivs av Håkan Fransson som en påminnelse av budskapet i metoden samt att legitimera det preventiva arbetets status som nödvändigt och viktigt i kommunerna. Av projektsamordnarna beskrivs samma sak men det lyfts även att det är av vikt att nå ut till fler vuxna än de som de möter på föräldramötena. Beträffande användning av media upplevs kommunernas projektsamordnare och metodens grundare vara eniga om syftet vilket tyder på en låg grad av komplexitet (Rogers 2003).

7.1.1 Genomförande

Utöver drogvanundersökningarna har presentationerna på föräldramöten varierat mellan kommunerna i såväl tid som innehåll. Att de har varierat i innehåll går att relatera till den instruktion som kommunerna har fått gällande föräldramöten - nämligen att anpassa mötena efter lokala behov: *“Jag vill mer potentiella er så att ni gör det på ert sätt och inte känner er bundna till Håkan Fransson-teori.”* (Håkan Fransson). Med Håkan Fransson-teori verkar grundaren mena hans egna arbetssätt och att projektsamordnarna då inte ska känna sig tvingade att arbeta exakt som honom utan anpassa det utefter deras egna arbetssätt. En kommun tar upp det faktum att presentationerna kommer kunna skilja sig från kommun till kommun, just för att man kan anpassa dem. Resonemang kan då föras kring svårigheten i att mäta huruvida kärnkomponenten har implementerats eftersom innehållet kommer kunna variera. Det går enbart att mäta exempelvis hur många föräldramöten som genomförts och hur lång tid de har haft till sitt förfogande, inte vad de innehållit.

Ett exempel på när detta beskrivs vara en fördel är när en kommun påpekar det positiva med att själva kunna välja vilka siffror de ansåg vara mest relevanta. Genom att visa enbart de siffrorna för föräldrarna kan de undvika ett överflöd och på så sätt försäkra sig om att budskapet når fram. För den här kommunen innebär denna komponent en hög grad av kompabilitet (Rogers 2003) då den är enkel att anpassa. Själva kompabiliteten innebär enligt Rogers hur enkelt det är för en, i detta fall, kommun att anpassa metoden efter sina behov (ibid.). De har ett behov av att kunna välja ut de siffrorna med mest relevans och kan då göra det för att metoden är så pass flexibel. En hög grad av kompabilitet kan innebära att metoden anammas snabbare av såväl tillämpare som mottagare av metoden (ibid.).

Att mängden nyhetsbrev har varierat kan bero på att det inte har varit tydligt med hur många och hur ofta nyhetsbreven ska komma ut. Samma utgångspunkt gäller här som med presentationerna på föräldramöten, de vaga instruktionerna öppnar upp för stort handlingsutrymme samtidigt som det finns möjlighet för tillämparna att utöva metoden på olika sätt. Det genererar följden att vi främst kan mäta om projektsamordnarna skrivit och skickat nyhetsbrev men inte innehållet då det är öppet för tolkning.

De vaga riktlinjerna kan därför å ena sidan anses skapa komplexitet (Rogers 2003) då det upplevs som att man inte fått tillräckliga instruktioner och det blir därför svårt att genomföra arbetet. Å andra sidan kan det upplevas som att det öppnar upp för en högre grad av kompatibilitet (ibid.) då möjligheten att anpassa metoden efter lokala behov ökar.

Målet med arbetet inom föreningslivet är detsamma som det övergripande målet med Öckerömetoden, en strävan efter nolltolerans gällande ANDT-bruk hos unga. Det önskas uppnås genom denna kontakt med andra vuxna i barnens liv såsom exempelvis tränare och ledare. Vad som skiljer sig åt med denna kärnkomponent i relation till de andra är att själva användandet av komponenten avgörs av huruvida en problematik med ANDT-bruk finns inom föreningslivet eller ej. Grundaren till metoden beskriver själv användandet av denna komponent som något oviss då han uppger att det till en början fanns en problematik inom föreningslivet i Öckerö kommun, men att det med åren har avtagit vilket har resulterat i att man inte längre arbetar aktivt med det. Beskrivningen av denna ovisshet gällande användandet speglar sig även i hur de olika projektsamordnarna har uppfattat kärnkomponenten. Vissa kommuner har lagt mycket tid och resurser på arbetet mot föreningslivet medan andra inte uppfattat det som en kärnkomponent utan snarare som ett förslag på arbetsområde. Relaterat till Rogers teori om innovationsattribut kan just instruktionen kring arbetet mot föreningslivet anses ha en hög grad av komplexitet (2003). Det vill säga att när instruktionen om hur komponenten bör tillämpas blir så pass vag att den inte längre uppfattas som en kärnkomponent kan implementeringen komma att påverkas negativt. Vad som åsyftas med att implementeringen kan komma att påverkas negativt är att just denna del av metoden blir svårare att anamma i vissa lokala kontexter.

7.2 Kan

Nedan presenteras de teman relaterade till kan som framträtt i resultatet.

7.2.1 Samverkan

En förutsättning för att presentationerna på föräldramötena ska kunna genomföras är först och främst att projektsamordnarna lyckas etablera en god kontakt med skolorna de ämnar besöka. Denna kontakt kan påverka i vilken utsträckning samordnarna får tillträde till skolans arena, det vill säga om de blir inbjudna att medverka på föräldramöten samt hur lång tid de får på sig. Alla kommuner upplevs ha upprättat en god samverkan med de skolor som berörs av Öckerömetoden men vissa hade svårare att skapa denna goda samverkan till en början. Detta har bland annat haft sin grund i att skolorna redan har en mycket begränsad tidsram på föräldramöten samt att rektorer har ansett sig redan arbeta med ANDT-frågor genom andra metoder och att Öckerömetoden därför skulle vara överflödig. Det som blir intressant med detta är att även om metoden upplevs av projektsamordnarna fylla ett behov krävs det i detta fall att även skolorna som de önskar samarbeta med upplever ett behov av den nya metoden. Rogers (2003) har formulerat ett innovationsattribut, relativ fördel, som ämnar förklara just detta, hur ett upplevt behov blir en viktig del i om en ny metod kommer att anammas eller inte. Öckerömetodens relativa fördel blir här inte enbart relevant i relation till interventionskommunernas projektsamordnare och hur de upplever metodens relativa fördel, utan detta beskriver även hur externa aktörer kan påverka implementeringsutfallet.

Gällande media förutsätter en god implementering av kärnkomponenten att man lyckas etablera en kontakt med rätt personer inom tidningar, radio och kommunikatörer inom den egna kommunen. Den förutsättningen innebär att i de fall där man inte lyckas upprätta en sådan kontakt kommer implementeringen av komponenten fördröjas eller potentiellt utebli. Skulle det finnas ett intresse att rapportera om Öckerömetoden och arbetet kring det, eller om det inte finns utrymme att rapportera om det kommer det i sin tur påverka kärnkomponentens utförande. Att så mycket av kärnkomponenten bygger på att externa aktörer ska fatta intresse för ämnet och vilja sprida budskapet, kan komma att riskera dess genomförande. För att exemplifiera har det beskrivna samarbetet med media fungerat väl i de flesta kommuner - något som skapat förutsättningar för en lyckad implementering av just den kärnkomponenten. I vissa fall har även arbetet med komponenten underlättats av ett samarbete med en kommunikatör inom kommunen som varit driven och engagerad i frågan. Vikten av bra kontakter har här varit avgörande då det underlättat samarbetet.

Det fanns även en kommun där samarbetet fungerat mindre bra. Här har kontakten inte varit lika god utan media har visat ett svagt intresse att rapportera om Öckerömetoden och arbetet kring den. För den kommunen har kärnkomponenten fått en högre grad av komplexitet då det varit svårare att implementera den. Det i sin tur kan innebära att det kommer ta längre tid att skapa en spridning av metoden då den riskerar att ta längre tid att anamma (Rogers 2003).

Föreningslivet beskrivs i resultatet som en svår komponent att arbeta med. Bland annat har det upplevts ett motstånd i kontakten med föreningarna. Samtliga interventionskommuner upplever tid som en bristande resurs gällande arbetet mot föreningslivet på grund av det stora utbud av föreningar som finns tillgängliga. För att möjliggöra en framgångsrik implementering inom denna kärnkomponent upplever merparten att det krävs någon typ av kanal in i föreningslivet som inte enbart erbjuder en ingång utan även kan bidra i processen med spridningen. Denna kärnkomponent kan därför anses ha en högre grad av komplexitet (Rogers 2003) då dess spridning samt i vilken utsträckning den anammas är så pass beroende av externa aktörer.

Handlingsutrymmet för tillämparna av metoden minskar i samband med att beroendet av externa aktörer ökar förutsatt att samarbetet inte fungerar väl. Den kan även öka om samarbetet fungerar. Återigen blir samverkan ett ledord när det kommer till förutsättningar för en lyckad implementering.

En annan faktor som spelat in är kommunernas befintliga drogpolicys. Dessa policys fungerar som en förutsättning för föreningslivet att få bidrag från kommunen. Att föreningarna baserar sina bidrag på medverkandet inom policyn gör att många kommuner har beskrivit arbetet med kärnkomponenten som "kaka på kaka". Även om medverkandet inom policyn inbegriper att man enbart tar ställning till en nolltolerans mot ANDT-bruk inom föreningar innebär det inte alla gånger att man arbetar aktivt med frågan enligt projektsamordnarna. Men här upplever de att motståndet från vissa föreningar kan grunda sig i just detta - föreningarna har ju redan gjort vad som krävs av dem för att få sina bidrag.

7.2.2 Resurser

Samtliga interventionskommuner beskrev att de flesta föräldramöten sker i en aula med flertalet klasser ihopslagna. Det upplevs som en försvårande faktor då de stora grupperna bidrar till färre diskussioner och reflektioner på ett djupare plan.

Samtidigt exemplifierar det även sambandet mellan tillämparna av metoden och externa aktörer. Hur skolan strukturerar sin verksamhet och i detta fall hur de planerar sina föräldramöten, kan komma att påverka i vilken utsträckning samordnarna har möjlighet att implementera kärnkomponenten.

Gällande nyhetsbrev har samarbetet mellan projektsamordnarna och Håkan Fransson samt Malmö högskola fungerat på så sätt att de har bistått med material och sen har projektsamordnarna själva valt ut vilka delar de har velat ta med i brevet. Detta samarbete har beskrivits som välfungerande av interventionskommunerna samt underlättande vid utformning av nyhetsbrev. Vad som dock har kunnat skilja sig mellan kommunerna är hur genomförandet av denna kärnkomponent har gått till. En av kommunerna lyfter inte några svårigheter med nyhetsbrev utan både syfte och genomförande har varit tydligt och genomförbart. De andra tre kommunerna har dock på olika sätt råkat ut för tekniska hinder som har försvårat själva genomförandet, det vill säga att skicka ut dem. Även om det som en kommun beskriver det ”kan låta banalt” så har problemen med det interna systemet i just denna kommun begränsat dem i sitt genomförande då de enbart skickat två nyhetsbrev sen projektets start. Utifrån den information som finns tillgänglig på Öckerö kommuns hemsida ska nyhetsbrev gärna komma ut 4-5 gånger per termin men detta står även i relation till informationen från Håkan som uppger att det inte finns något specifikt antal som ska skickas. Relaterat till Lundquists (1987) villkor om att kunna beskriva detta hur projektsamordnarna har blivit begränsade i sitt genomförande på grund av praktiska omständigheter som har sin grund i lokala resurser. Beslutet om att införa en ny metod måste ofta godkännas på en högre politisk nivå inom kommunen. Genom att kommunerna deltar i detta projekt kan det dock tänkas att deras chanser att förankra metoden på högre politisk nivå ökar. Detta på grund av att de ges resursmässiga förutsättningar för att pröva metoden och för att se om den uppmäter några resultat innan en fullständig förankring sker. Detta är vad Rogers (2003) skulle kalla för prövbarhet - att kommunerna i fråga får lov att testa på att använda metoden med en rimlig insats, här i form av personal och andra resurser, innan de implementerar den fullt ut på egen hand. På egen hand innebär här att de själva står för allt arbete med de olika komponenterna samt köper drogvaneeundersökningen som en tjänst istället för att erbjudas den av Malmö högskola.

7.3 Vill

Alla fyra kommuner har uppgett att deras första intryck av Öckerömetoden var positiva och att de kunde se ett syfte med att arbeta utifrån metodens upplägg i deras kommun. Sett utifrån innovationsattributen kan detta bero på metodens upplevda relativa fördelar, det vill säga huruvida tillämparna anser att det finns ett behov av den nya metoden samt upplever att metoden skulle kunna tillgodose det behovet (Rogers 2003). Om samordnarna inte hade upplevt ett behov utan redan arbetade med ANDT-frågor i kommunen utifrån en metod eller modell de upplevde fungerade, hade den relativa fördelen inte infunnit sig på samma sätt och en ny metod hade troligtvis inte varit av intresse.

När Öckerömetoden presenterades för de olika interventionskommunerna skedde detta på lite olika vis. De flesta kommuner blev kontaktade av Malmö högskola eller Håkan Fransson medan en av kommunerna själva tog kontakt och ville vara med i projektet. Den kommunen som själv tog kontakt hade sett positiva resultat av en liknande metod som genomförts på Island samt de resultat Öckerömetoden har uppvisat i andra kommuner.

Metoden kan därför anses ha uppnått en viss grad av observerbarhet då resultat av metoden kan uppvisas och därmed intressera potentiella användare av metoden (Rogers 2003). Den observerbarhet som erbjuds här kan innebära att metoden enklare sprids och anammas om dess positiva effekter blir synliga (ibid.). Det kan även tänkas att den utvärdering som genomförs just nu av Malmö högskola kommer bidra till en ökad grad av observerbarhet då metodens effekt kommer utvärderas och ett vetenskapligt kunskapsunderlag kommer skapas.

I flera kommuner hade man dessutom arbetat med liknande metoder tidigare och Öckerömetoden erbjöd därmed ett arbetssätt som stämde bra överens med tidigare erfarenheter inom verksamheterna. För att underlätta implementeringsprocessen av en ny metod är det av stor vikt att metoden anses passa bra in i den befintliga verksamheten samt att den följer de värderingar verksamheten har (Rogers 2003). De tidigare erfarenheterna av arbetssättet ökar därför graden av kompatibilitet då samordnarna redan är bekanta med de delarna i metoden och känner att de är möjliga att förankra i deras verksamheter. Det kommer innebära att metoden enklare kommer kunna anammas då den inte avviker från det tidigare arbetssättet.

I en av kommunerna startade projektet från ett annat håll då projektsamordnarna till en början fick uppdraget lagt på sitt bord då beslutet om att delta i projektet tagits på en högre kommunal nivå men utan en tilltänkt tillämpare. Samordnarna ställde sig skeptiska till en början då beslutet kom uppifrån och var tänkt att utföras utan några extra resurser. Här inleddes alltså projektet med att någon högre upp i beslutshierarkin blev intresserad av metoden och ville implementera den i kommunen. Samordnarna som fått sig uppdraget tilldelat utan att ha blivit tillfrågade direkt beskriver sig ha reagerat med viss skepsis till en början. Sett utifrån Lundquists (1987) tredje villkor, huruvida en tillämpare vill använda sig av en ny metod eller ej, skulle ett resonemang kunna föras gällande konsekvenser av att beslutet tas "över huvudena" på de som ska implementera metoden. Projektsamordnarna hade möjlighet att tacka nej till uppdraget men det första intrycket förändrades efter att de hade satt sig in i metodens funktion och utformande. De kände istället att de ville ta sig an uppdraget då metoden överensstämde med deras egna värderingar samt bestod av kärnkomponenter de upplevde att de ville arbeta med. Det vill säga att de vid närmare granskning även de kunde se den relativa fördelen med metoden och ville därför arbeta med den (Rogers 2003).

7.4 Den relativa fördelen

I kapitlet "tidigare forskning" har vi under implementeringsstrategier beskrivit vikten av att arbeta med en metods relativa fördel. Rogers har själv lyft den relativa fördelen som en av de viktigaste komponenterna relaterat till i vilken utsträckningen en ny metod kommer att anammas samt spridas (2003). I denna implementeringsstudie blir det av än mer vikt att se till den relativa fördelen då Öckerömetoden är en förebyggande metod vilket forskning har visat har en lägre upplevd relativ fördel än icke-förebyggande metoder (ibid.). Det förebyggande arbetet skapar generellt sett ingen stor effekt på kort tid utan snarare tvärtom, det handlar ofta om försiktiga framsteg som byggs upp under en lång tidsperiod (ibid.). Utifrån det går det att förstå den låga relativa fördelen med förebyggande metoder och anledningen till varför det förebyggande arbetet ofta hamnar i "strykgruppen" när ledningen måste dra in på resurser. Då resursfrågan styrs av någon högre upp i beslutsfattarhierarkin krävs det att även de som resursmässigt gör det möjligt att implementera metoden i kommunen kan se dess relativa fördel.

Håkan Fransson beskrev därför vikten av att legitimera det förebyggande arbetet som man utför. Att kunna visa vad man arbetar med och varför det behövs ökar den relativa fördelen. Legitimeringen av just Öckerömetoden har skett på olika nivåer och varit riktat mot olika mottagare beroende på vilken funktion mottagaren fyller i implementeringsprocessen. Detta beskrivs av Rogers som en strategi för att öka chanserna för spridning och anammande av en förebyggande metod, just att trycka på rätt attribut beroende på mottagaren av informationen (2003). Det vill säga att de upplevda behoven av metoden kan tänkas skilja sig beroende på vilken roll en extern aktör har.

Gällande Öckerömetoden har alla fyra interventionskommunerna använt sig av siffrorna från drogvanundersökningarna när de ska legitimera arbetet med Öckerömetoden uppåt i beslutande led. Det går att förstå utifrån två håll. Som tidigare nämnt kan man inom det förebyggande arbetet behöva till en högre grad legitimera det arbete man utför genom att påvisa varför det behövs. Med siffrorna som tas fram genom drogvanundersökningen blir det enklare för projektsamordnarna i interventionskommunerna att synliggöra varför deras arbete behövs. Om siffrorna från undersökningarna till exempel visar en hög alkoholkonsumtion bland barn och unga i deras specifika kommun är det lättare att trycka på varför deras förebyggande arbete är så viktigt. Om siffrorna sedan har förbättrats efter arbetet med Öckerömetoden kan denna effekt även fungera som ett ”bevis” för ledningen att metoden faktiskt fungerar och därmed skapa en observerbarhet (Rogers 2003). Med tanke på att metoden bara har används under ett års tid kan dock tänkas att den potentiella effekten kommer vara mer värd efter projektets slut. I dagsläget kan det vara av större vikt med synliggörandet av problematiken med alkoholkonsumtion i kommunen och på så sätt legitimera deras arbete med just denna problematik.

Vidare kan tänkas att man trycker på andra attribut än främst siffror vid kontakten med exempelvis skolväsendet. Även om siffrorna från drogvanundersökningen är relevanta även här så kan de upplevas mer relevanta i relation till vårdnadshavares möjlighet att påverka dessa siffror. Det kan tänkas att man för diskussioner med rektorer och pedagoger kring bland annat normer och attityder kring alkoholkonsumtion av barn och unga och hur vårdnadshavares attityder till alkohol kan påverka deras barn. Projektsamordnarna i interventionskommunerna har uppgett att de flesta skolorna har varit positivt inställda till implementeringen av Öckerömetoden men vissa skolor har gjort motstånd. Då målet med kärnkomponenten föräldramöten är att medverka vid alla föräldramöten för årskurs 7-9, var det viktigt att bemöta detta motstånd. Från resultatet gick att utläsa hur en av kommunerna som mötte motstånd inom skolväsendet kunde använda sig av forskarna för projektet med Öckerömetoden för att etablera en god kontakt. En av forskarna besökte rektorn på den skola det gällde och presenterade relevant forskning som kunde styrka genomförandet av metoden. Det vill säga att det i det fallet blev Malmö Högskolas delaktighet i projektet som legitimerade metoden.

7.5 Behandlingstrohet

Det är inte bara samverkan som kan förklara varför vissa komponenter arbetats mindre med. En annan förklaring kan vara att de vaga instruktionerna som getts gällande de olika komponenterna har bidragit till att vissa kommuner lagt mer eller mindre vikt vid de olika delarna. Att instruktionerna upplevts varit vaga kan grunda sig i det faktum att det inte funnits några klara manualer eller styrdokument som beskriver genomförandet av metoden.

I samtal med grundaren Håkan Fransson framkom det att orsaken till att metoden inte har någon manual eller något styrdokument beror framförallt på att han inte vill detaljstyra arbetet. Det skulle enligt Håkan kunna riskera att det handlingsutrymme som de enskilda projektsamordnarna har i sitt arbete minskar och det blir svårare att anpassa metoden och skapa relevans i en lokal kontext.

Det finns alltså en poäng med avsaknaden av klara instruktioner - nämligen att bibehålla projektsamordnarens egen kompetens och kännedom om den lokala drogvanesituationen. I relation till avsnittet om evidensbaserad i "tidigare forskning" tog vi upp hur det ökade kravet på vetenskapligt underbyggd kunskapsbas för bland annat socialt arbete även har inneburit en högre grad av mätbarhet (Bergmark & Lundström 2006). För att vi ska kunna skapa oss den evidens som krävs inom socialt arbete behöver vi mäta arbetets effekt och för att enklast kunna göra detta använder vi oss av standardiserade arbetssätt med tydliga riktlinjer och styrdokument. De tydliga riktlinjerna och styrdokumentet bidrar även till att vi säkrar att arbetet som utförs är lika överallt oberoende individ eller utförare. När man som med Öckerömetoden då inte har några tydliga instruktioner kan det dels medföra att metoden genomförs på olika sätt av olika utförare såväl som det innebär en viss svårighet i att mäta metodens effekt. Det går inte enbart att titta på metodens utförande utan att det blir av relevans att även titta på den enskilde utövaren.

Den enskilda utövaren av metoden får desto större vikt i utövandet av Öckerömetoden, något som även det framkom i samtalet med Håkan. Det kan vara så att det som har varit avgörande för Öckerömetodens effekt hittills i de kommuner där Håkan har utövat den, faktiskt är Håkan själv. Håkan talar om "Håkan Fransson-effekten" på ett skämtsamt vis men faktum är att själva utförandet av metoden är minst lika viktig som metoden i sig (Johnson, Richert & Svensson 2017). De personliga egenskaperna hos en utövare kommer alltså kunna påverka effekten i hög grad. Det innebär samtidigt att om effekten grundar sig i Håkans personliga utförande av metoden och hans egenskaper kan det bli svårt att avgöra vad som är metodens effekt och vad som är Håkans "effekt". Det blir även svårt för någon annan att upprepa metoden och förvänta sig samma resultat då resultaten kan ha byggts på Håkans personliga insats (ibid.).

Att metodens genomförande kommer kunna påverkas av avsaknaden av manualer och riktlinjer såg vi exempel på i fallet med en kommun där instruktionerna kring föreningslivet enbart ansågs ha varit ett förslag på arbetsområde och därmed inte prioriterats. Även där kan det sägas att komponenten har haft en hög grad av komplexitet då den inte använts inom metoden (Rogers 2003). Det har varit svårt att förstå för projektsamordnarna i kommunen om komponenten var en kärnkomponent eller bara ett förslag på arbetsområde. Den vaga instruktionen som ämnar skapa handlingsutrymme för de enskilda tillämparna har i detta fall försvårat implementeringen och påverkat hur väl metoden anammats genom att vara just svår att förstå. Däremot kan det också vara så att tack vare det stora handlingsutrymmet har det skapats möjligheter för metoden att få positiva effekter förutsatt att den enskilde utövaren har lyckats med att förmedla metoden på ett bra sätt.

Oavsett anledning till varför metoden använts på ett visst sätt finns det skäl att diskutera vad detta kan komma att innebära för en mätning av metoden. När det gäller effekten av en metod har såväl SBU (2015) som andra forskare (Lower et al. 2016; Sundell & Soydan 2008) konstaterat att en methods effekt kommer att påverkas av hur pass hög behandlingstrohet man har i utförandet av en metod.

Om en metod inte används i sin helhet eller som avsetts går det att resonera kring huruvida den uppnått behandlingstrohet eller ej (Sundell & Soydan 2008).

Gällande implementeringen av Öckerömetoden kan vi konstatera att vissa kärnkomponenter har använts mer än andra. Det innebär att implementeringen av metoden har skett delvis i de flesta kommuner om man enbart ser till kärnkomponenternas genomförande. Vidare är det här viktigt att poängtera att det även framkommer att det finns en vilja hos grundaren att låta projektsamordnarna forma sitt eget arbete efter bästa förmåga, med metoden som en slags grund att utgå ifrån. Det kan innebära att det blir en fråga om tolkning huruvida komponenterna genomförts helt eller delvis då det varken finns manual eller styrdokument som beskriver själva genomförandet. Att kommunerna därför har arbetat olika mycket med de olika komponenterna är inte nödvändigtvis relaterat till hur väl de har förstått, hur mycket de har kunnat eller hur mycket de har velat använda de olika komponenterna (Lundquist 1987). Det kan nämligen vara så att det helt enkelt står i relation till hur instruktionen har formulerats och framförts. Frågan om huruvida behandlingstrohet därmed har uppnåtts blir därför svår att besvara då det inte finns några klara instruktioner på vilket sätt genomförandet av komponenterna ska ske. Det enda vi kan avgöra är hur mycket de olika kommunerna gjort av de olika komponenterna, men vi kan inte ställa det i jämförelse mot någon anvisning eller rekommendation vilket gör som sagt en bedömning av behandlingstroheten svår genomförd.

8. AVSLUTANDE DISKUSSION

Syftet med den här studien är att undersöka om Öckerömetoden har implementerats enligt plan i interventionskommunerna samt studera hur implementeringen gått till för att kunna analysera huruvida metoden har uppnått behandlingstrohet.

Gällande genomförandet och därmed implementeringen av Öckerömetoden i interventionskommunerna har vi kunnat se att det inte funnits några manualer eller styrdokument angående utförandet av metoden. Anledningen till att det inte finns beror på att grundaren till metoden önskat lämna ett stort handlingsutrymme för tillämparna. Det innebär dock inte att det inte funnits några riktlinjer. Metoden är uppbyggd av en samling kärnkomponenter som det är tänkt att interventionskommunerna ska arbeta efter. Instruktionerna kring kärnkomponenterna har förmedlats av grundaren och sedan tolkats av projektsamordnarna i interventionskommunerna. Detta för att de ska kunna anpassa och anamma metoden i en lokal kontext. Det stora handlingsutrymmet har kommit att innebära både underlättande samt försvårande faktorer i förhållande till implementeringen av Öckerömetoden.

De underlättande faktorerna har varit att det skapat möjligheter att anpassa metoden efter var kommuns individuella behov såväl som förutsättningar. Vidare har det inneburit att man kunnat tillvarata den enskilde professionella utövaren av metodens egen kompetens och kapacitet, det vill säga projektsamordnarnas. Den enskilde utövaren har fått en stor möjlighet att efter bästa förmåga forma Öckerömetoden så den överensstämmer med de värderingar och resurser den befintliga verksamheten innehar.

För att relatera det till de upplevda försvårande faktorerna med det stora handlingsutrymmet har vissa projektsamordnare upplevt instruktionerna som förhållandevis vaga. De vaga instruktionerna har i sin tur öppnat upp för tolkningar av kärnkomponenterna och hur de ska genomföras. I analysen förs resonemang gällande just detta - hur tanken med Öckerömetoden är att skapa ett stort handlingsutrymme för användaren genom att själv kunna tillämpa metoden utefter de lokala behoven. Det är, som vi har uppfattat det, den huvudsakliga anledningen till att manualer och styrdokument inte finns tillgängliga för Öckerömetoden. Det öppnar upp för en diskussion gällande hur egenskaper hos potentiella användare av innovationen kan påverka dess utfall utifrån hur de uppfattar metoden samt tillämpar den (Rogers 2003). Mer specifikt innebär det att metoden kan komma att ta olika skepnad beroende på vem det är som tolkar den. I de fallen då projektsamordnarna upplevt instruktionerna som vaga går det ofta att se att de heller inte arbetat lika mycket med genomförandet av den/de komponenterna. Återigen bör poängteras att det inte nödvändigtvis behöver betyda att projektsamordnarna inte utnyttjar sitt handlingsutrymme i de fallen detta sker. Det kan lika gärna bero på att de inte ser behovet av komponenten och arbetet med den i deras specifika kommun.

Som nämns i analysen krävs det för utförandet av Öckerömetoden en samverkan med många externa aktörer. Det vill säga att genomförandet av metoden i sin helhet bygger på att denna samverkan är välfungerande. Ekonomiska och tidsmässiga resurser från beslutsfattande ledning, samverkan med skolväsendet för att få tillgång till skolans arena, kontakter inom media som vill rapportera om Öckerömetoden och kanaler in i föreningslivet är alla faktorer som nämnts under studien. Genomförandet av Öckerömetoden utgår därför inte enbart från användarna av metoden och deras vilja att arbeta utifrån metodens riktlinjer utan även utifrån vilka förutsättningar användaren av metoden har beroende på resurser och samverkan i den lokala kontexten.

Det innebär vidare att behandlingstroheten i metoden och dess helhet kommer kunna påverkas av dessa faktorer. Som vi tidigare konstaterat i analysen kommer graden av behandlingstrohet i utförandet av en metod kunna påverka effekten. När så många faktorer ska samspela krävs det mycket för att behandlingstrohet ska kunna uppnås till fullo. Det blir även svårt att avgöra vad som är behandlingstrohet för metoden då det inte finns någon manual eller styrdokument som talar om vad behandlingstrohet innebär för just den här metoden. Å ena sidan anses metoden vara flexibel och interventionskommunerna har anpassat den. Det kan innebära att de uppnått behandlingstrohet. Å andra sidan kan skillnaderna i genomförandet innebära att de inte uppnått behandlingstrohet då de inte använt sig av vissa komponenter fullt ut. Det blir därför problematiskt att dra några slutsatser kring huruvida behandlingstrohet kan anses ha uppnåtts. Däremot kan vi säga att det kan skapa svårigheter i en utvärdering av metoden såsom den som genomförs av Malmö högskola, då det inte finns en enhetlighet i utförandet av metoden. När effekten påverkas av behandlingstroheten och det inte går att fastställa den kommer det bli svårt att avgöra huruvida effekten av metoden grundar sig i att metoden inte genomförts som önskats, eller att metoden helt enkelt inte är effektiv.

Viktigt att ha i åtanke beträffande denna studie är att implementeringen av Öckerömetoden enbart har pågått under ett års tid i interventionskommunerna. Då implementeringen av en ny metod ofta kräver lång tid (Rogers 2002) innan den anammats fullt ut vore det felaktigt att låta detta första år representera mer än vad det är, ett första år av implementeringen.

Då handlingsutrymmet för användarna av metoden är så pass stort och beroendet av samverkan med externa aktörer en så pass väsentlig del i genomförandet av metoden, krävs troligtvis längre tid än ett år för att anamma metoden i kommunen. Tiden blir en relevant aspekt att ta hänsyn till då den även kan bidra med en förklaring i de fall då enbart delar av metoden har implementerats och inte metoden i sin helhet. Återigen blir det intressant att föra resonemangen tillbaka till handlingsutrymme och externa aktörer men denna gång även relatera begreppen till denna tidsaspekt. Ett stort handlingsutrymme kräver att användaren av metoden hittar sitt sätt att arbeta på som fungerar i den lokala kontexten, något som kan ta lång tid om det inte överensstämmer med tidigare arbetsuppgifter. Genom att se till hur metoden är en del i en större kontext och att den måste passa in i skolans struktur och medias rapportering likaväl som på fältsekreterarens bord, förstår man att tiden kommer vara avgörande för det slutgiltiga resultatet.

Studien bör på grund av detta inte betraktas som ett slutgiltigt resultat av implementeringen av Öckerömetoden utan istället som en lägesuppdatering. Förhoppningarna från författarnas sida är att studien ska kunna fungera som ett hjälpmedel under projektets fortgång då både underlättande samt försvårande faktorer gällande metoden synliggjorts.

9. REFERENSER

Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2006). Mot en evidensbaserad praktik?– Om färdriktningen i socialt arbete. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 2, s 99-113.

Carlfjord, Siw (2010). Teorianvändning vid forskning som rör implementering inom hälso- och sjukvården. I: Nilsen, Per (red.) *Implementering – teori och tillämpning inom hälso & sjukvård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 91-107.

Fekjær, Silje Bringsrud (2016). *Att tolka och förstå statistik*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Folkhälsomyndigheten (2015). *Förebyggande arbete mot alkoholskador*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel-andts/alkohol/forebyggande-arbete-mot-alkoholskador/> [2017-11-27]

Folkhälsomyndigheten (2013). *Samband mellan alkohol, narkotika, tobak och spel*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel-andts/samband-mellan-alkohol-narkotika-tobak-och-spel/> [2017-11-27]

Folkhälsomyndigheten (2016). *Alkohol, narkotika, tobak, dopning och spel (ANDTS)*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel-andts/> [2017-11-27]

Greenhalgh, Trisha & Donaldson, Liam (red.) (2005). *Diffusion of innovations in health service organisations: a systematic literature review*. London: BMJ.

IQ-initiativet (2017). *Tonårsparlören: frågor och svar om ungdomar och alkohol*. 15. uppl. Stockholm: IQ-initiativet. <http://www.tonarsparloren.se/public/assets/documents/Tonarsparloren.pdf> [2017-12-01]

Johansson, K, Östgren, C, J (2010). Evidensbaserad medicin möter klinisk praktik. I: Nilsen, Per (red.) *Implementering – teori och tillämpning inom hälso & sjukvård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 165-174.

Johnson, Björn, Richert, Torkel & Svensson, Bengt (2017). *Alkohol- och narkotikaproblem*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur.

Konig, M. Ina, Volleberg, A. M., Wilma, Smit, Filip, Verdurmen, E. E., Jacqueline, van den Eijnden, J. J. M., Regina, ter Bogt, F. M., Tom, Stattin, Håkan, Engels, C. M. E., Rutger (2009). Preventing heavy alcohol use in adolescents (PAS): cluster randomized trial of a parent and student intervention offered separately and simultaneously. I: *Addiction*. 104. 1669-1678.

- Koutakis, Nikolaus, Stattin, Håkan, Kerr, Margaret (2007). Reducing youth alcohol drinking through a parent-targeted intervention: the Örebro Prevention Program. I: *Addiction*. 103. ss. 1629-1637.
- Lalander, Philip. Svensson, Bengt (2002). Ungdomar, normer och alkoholprevention. I: Andréasson, Sven (red.) *Den svenska supen i det nya Europa: nya villkor för alkoholprevention: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet, ss. 189-210.
- Lock, Catherine A., & Kaner, Eileen F. (2000). Use of marketing to disseminate brief alcohol intervention to general practitioners: promoting health care interventions to health promoters. *Journal of Evaluation of Clinical Practice*, 6(4), ss. 345–357.
- Lower, Ashley, Young, K. Richard, Christensen, Lynnette, Caldarella, Paul, Williams, Leslie, Wills, Howard (2016). Effects of a Tier 3 Self-Management Intervention Implemented with and without Treatment Integrity. I: *Education and Treatment of Children*, Volume 39, Number 4, November 2016, ss. 493-520.
- Lundquist, Lennart (1987). *Implementation steering. An actor-structure approach*. Lund: Studentlitteratur.
- Malmö högskola (u.å.). *Öckerömetoden: en experimentell utvärdering*. <https://www.mah.se/Forskning/Sok-pagaende-forskning/Ockerometoden-En-experimentell-utvardering/> [2017-11-29]
- Nilsen, Per, Roback, Kerstin (2010). Implementering, kunskap och lärande - en begreppsmässig plattform. I: Nilsen, Per (red.) *Implementering – teori och tillämpning inom hälso & sjukvård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 51-69.
- Nilsen, Per, Roback, Kerstin, Krevers, Barbro (2010). Förklaringsfaktorer för implementeringsutfall - ett ramverk. I: Nilsen, Per (red.) *Implementering – teori och tillämpning inom hälso & sjukvård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 71-89.
- Nationalencyklopedin (u.å.). *Norm*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/norm> [2017-11-29]
- Nutt, David, King, A., Leslie, Saulsbury, William, Blakemore, Colin (2007). Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse. *Lancet*, 2007; 369: ss. 1047-53.
- Olsson, Tina, Sundell, Knut (2008). Implementering steg för steg - vad säger forskningen? I: Roselius, Maria, Sundell, Knut (red.) *Att förändra socialt arbete – forskare och praktiker om implementering*. 1. uppl. Stockholm: Gothia, ss. 30-58.
- Olsson, Henny & Sörensen, Stefan (2007). *Forskningsprocessen: kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. 2. uppl. Stockholm: Liber.
- Sannerstedt, Anders (2001). Implementering - hur politiska beslut genomförs i praktiken. I: Rothstein, Bo (red.) *Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem*. 3. uppl. Stockholm: SNS förl. ss. 18-48.

Riksrevisionen (2010). *Statliga stöd i alkoholpolitiken – Påverkas ungas alkoholkonsumtion?*
https://www.riksrevisionen.se/PageFiles/2115/Anpassad%2010_21%20Statliga%20stöd%20i%20alkoholpolitiken.pdf [2017-12-05]

Rogers, Everett M. (2002). Diffusion of preventive innovations. I: *Integrating Substance Abuse Treatment and Prevention in the Community*, Addictive Behaviors 2002 27(6): ss. 989-993.

Rogers, Everett M. (2003). *Diffusion of innovations*. 5. ed. New York: Free press

Socialstyrelsen (2015). *Den evidensbaserade modellen*.
<http://www.kunskapsguiden.se/ebp/om-evidensbaserad-praktik/den-evidensbaserade-modellen/Sidor/default.aspx> [2018-01-02]

Socialdepartementet, regeringskansliet (2015). *En samlad strategi för alkohol, narkotika, dopnings- och tobakspolitiken 2016-2020*. (Regeringens skrivelse Skr.2015/16:86). Stockholm: Regeringskansliet.

Sundell, Knut, Soydan, Haluk (2008). Från kunskap till praktik. I: Roselius, Maria, Sundell, Knut (red.) *Att förändra socialt arbete – forskare och praktiker om implementering*. 1. uppl. Stockholm: Gothia, ss. 13-29.

SBU (2015). *Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga*. Rapport 243/2015. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU).

Svensson, Bengt, Svensson, Johanna & Tops, Dolf (1998). *Att komma för sent så tidigt som möjligt: om prevention, ungdomskultur och droger*. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD).

Trolldal, Björn & Leifman, Håkan (2017). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2016*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
<https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/> [2017-12-15]

Öckerö kommun (u.å.). *Öckerömetoden*.
<https://www.ockero.se/sakertrygg/folkhalsaochsocialhallbarhet/drogforebyggande-andtsarbete/ockerometoden.4.3019e2b013b337fdadf1d0e.html> [2018-01-02]

10. BILAGOR

10.1 Intervjuguide - projektsamordnarna

Bakgrundsfakta

- Utbildning?
- Yrkeslivserfarenhet?
- Vilka andra arbetsuppgifter ingår i din yrkesroll?
- Tidigare alkohol och narkotikapreventiva insatser inom kommunen?

Öckerömetoden

- Vad var er uppfattning kring Öckerömetoden när den presenterades första gången?

Föräldramöten

- Hur ofta hålls föräldramöten?
- Har medverkan skett i alla klasser vid tänkta tillfällena? Om nej – varför inte?
- Vad tas upp på föräldramötena?
- Vilka positiva faktorer ser ni i arbetet med föräldramötena?
- Har det funnits några motsättningar i arbetet med föräldramötena?
- Vilka reaktioner från föräldrarna har ni fått?
- Hur ser samverkan med skolorna ut? Positivt/negativt.
- Vad är syftet med föräldramötena?

Nyhetsbreven

- Hur ofta skickas nyhetsbrev?
- Vad kan nyhetsbreven innehålla? Och varför?
- Vilka positiva faktorer har ni kunnat se i arbetet med nyhetsbreven?
- Har det funnits motsättningar i arbetet med nyhetsbreven?
- Vad är syftet med nyhetsbreven?

Samverkan med lokala medier

- Hur har implementeringen av opinionsarbetet via lokala medier sett ut?
- Vilka positiva faktorer har ni kunnat se i samband med opinionsarbetet?
- Har det funnits några motsättningar inom opinionsarbetet?
- Vad är syftet med samverkan med lokala medier?

Samverkan med föreningslivet

- Hur ser informationsarbetet riktat mot föreningslivet ut?
- Den tidigare webbaserade enkäten har visat på en bristfällig implementering gällande denna punkt – är det aktuellt för er kommun? Om ja – varför? Om nej – på vilket sätt då?
- Vad för positiva faktorer har ni kunnat se i arbetet mot föreningslivet?
- Har det funnits några motsättningar i arbetet mot föreningslivet?
- Hur ser samverkan ut med föreningslivet? Vilka samarbeten finns det?
- Vad är syftet med samverkan med föreningslivet?

10.2 Intervjuguide, Håkan Fransson

Bakgrundsfakta

- Utbildning?
- Yrkeslivserfarenhet?
- Tidigare alkohol- och narkotikapreventiva insatser inom kommunen?

Öckerömetoden

- Vad är din formella roll i det här projektet?
- Hur viktig är du som person för Öckerömetoden?
- Hur uppfattar du att implementeringen har gått än så länge?
- Berätta kort om syftet med de olika delarna i metoden?
- Finns något styrdokument?
- För/nackdelar med styrning och att lämna plats för tolkning?
- Vilken uppfattning har du kring din kommunikation om metoden med projektsamordnarna i interventionskommunerna? (exempelvis: infobrev, utbildning, fortbildning, stöttning och material)
- Finns det någon tanke på hur kommunerna ska ta vidare metoden efter avslutat projekt?
- Hur viktig är Malmö Högskola?
- Vad kostar det för kommunerna att bedriva Öckerömetoden?